

חיוב נשים בסיפור יציאת מצרים

ד"ר אבי וינרוט, עו"ד

לעילוי נשמות:

אבי מורי ה"ה משה אהרן ב"ר מרדכי אליעזר וינרוט ז"ל
אמי מורתני, ה"ה דרייזל וינרוט ע"ה (בת ר' אריה אפטרקוט ז"ל)
חמותי, ה"ה נעכא (נלי) שטרנטל (בת ר' מנחם הלוי שיף ז"ל)

ה"ה סולי בת מולוכ פרמנד ע"ה

ה"ה מרים בניאל ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה

וְנוֹהֶגֶת בְּכָל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן, בְּזִכְרִים
וּנְקֻבוֹת. וְעוֹבֵר עָלֶיהָ וְאָכַל
כְּזִית חֶמֶץ בַּפֶּסַח, בְּמִזֵּד חָיֵב כֶּרֶת,
בְּשׁוּגֵג חָיֵב חֲטָאת קְבוּעָה.

מצוה כ

שְׁלֵא יֵרְאֶה לָנוּ חֶמֶץ בַּפֶּסַח

שְׁלֵא יֵרְאֶה חֶמֶץ בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵינוּ כָּל
שְׁבַעֲת יְמֵי הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות
יג, ז) וְלֹא יֵרְאֶה לְךָ חֶמֶץ וְלֹא יֵרְאֶה לְךָ
שָׂאֵר בְּכָל גְּבֻלְךָ. וְאֵין אֵלֶּה שְׁנֵי לְאוּיִן
בְּשְׁנֵי עֲנִינִים, אֲבָל הֵם בְּעֲנִינֵי אֶחָד. כְּמוֹ
שֶׁאֱמָרוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָה (כִּיצָה ז): פֶּתַח
הַפֶּתוּחַ בְּחֶמֶץ וְסִיִּים בְּשָׂאוֹר, לֹא־מֵר לְךָ
הוּא חֶמֶץ הוּא שָׂאוֹר, כְּלוּמַר אֵין הַפֶּרֶשׁ
בֵּין הַחֶמֶץ עֲצָמוֹ וּבֵין דְּבַר הַמַּחֲמֵץ.

מִשְׂרֵשֵׁי הַמִּצְוָה מֵה שֶׁכִּתְּבוּנוּ בְּשָׂאֵר
מִצְוֹת הַפֶּסַח.

דִּינֶיהָ, מִבְּאָרִים בַּפֶּסַחִים (פר' א-ג).

וְנוֹהֶגֶת בְּכָל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן, בְּזִכְרִים
וּנְקֻבוֹת. וְעוֹבֵר עָלֶיהָ וְלָקַח
חֶמֶץ בַּפֶּסַח וְהִנִּיחוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ לֹקֵה. אֲבָל
אִם לֹא הוֹצִיאוֹ מִקֵּדָם הַפֶּסַח מִבֵּיתוֹ
אֵינוֹ לֹקֵה עָלָיו, לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֵׂה,
וְאֵין לֹקֵיץ עָלָיו כְּמוֹ שֶׁאֱמָרְנוּ (מצוה ט).

מצוה כא

מִצְוֹת סְפוּר יְצִיאַת מִצְרַיִם

לְסִפּוּר בְּעֲנִינֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלֵיל
חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִסְתָּן כָּל אֶחָד

נִפְטָרָה, וּבְכוֹר סָפֵק מֵה דֵינוֹ, וְעֲנִינֵן
יוֹצֵא דָפֶן, וְטַמְטוּם וְאַנְדְּרוּגִינוֹס, וְיֵתֵר
פְּרֻטִיו, מִבְּאָרִים בְּמִסְכַּת בְּכוֹרוֹת.

וְנוֹהֶגֶת מִצְוָה זוֹ שֶׁל קִדּוּשׁ בְּכוֹר
בְּהֵמָה טְהוֹרָה, מִדְּאוּרֵיתָא
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלֶבֶד בְּכָל זְמַן, וּכְמוֹ
שֶׁדִּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָה (תמורה
כא:): מִדְּכִתִּיב (דברים יד, כג) וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּגְוִי מַעֲשֵׂר דְּגִנְךָ וּגְוִי
וּבְכֹרֶת בְּקָרְךָ, מִקִּישׁ וּכוּ'. וּמִדְּרַבָּנָן אֵף
בְּחֻצָּה לְאֶרֶץ. וּבְזִכְרִים וּבְנְקֻבוֹת בֵּין
בְּיִשְׂרָאֵלִים בֵּין בְּכַהֲנִים וּלְוִיִּים. וְאֵף עַל
פִּי שֶׁהַבְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד לְכַהֵן שָׁלוֹ הוּא,
מִכָּל מְקוֹם חָיֵב לְהַקְרִיב חֶלְבוֹ וְדָמוֹ,
וְיֵאֱכַל הַבֶּשֶׂר בְּתוֹרֶת בְּכוֹר. וּבְכוֹר אָדָם
וּפְטָר חֲמוֹר אֵינוֹ נוֹהֵג בְּכַהֵן וְלוֹי. כְּמוֹ
שֶׁנִּכְתַּב בְּגִזְרַת הַבוֹרָא. וְזֹאת מִן
הַמִּצְוֹת שֶׁחִיּוּבָה בְּסִבַּת דְּבַר.

מצוה יט

שְׁלֵא לֵאֲכַל חֶמֶץ בַּפֶּסַח

שְׁלֵא לֵאֲכַל חֶמֶץ בַּפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות
יג, א) וְלֹא יֵאֲכַל חֶמֶץ.

מִשְׂרֵשֵׁי מִצְוָה זוֹ, מֵה שֶׁכִּתְּבוּנוּ בְּשָׂאֵר
מִצְוֹת הַפֶּסַח.

דִּינֵי הַמִּצְוָה, כְּגוֹן מֵה הֵם הַדְּבָרִים
שֶׁנֶּאֱסָר בָּהֶן חֶמֶץ, וְהֵם חֲמִשָּׁת
מִיַּי דְּגָן, וְדִין הַלֵּשׁ אוֹתָן בְּמֵי פְרוֹת,
וְדִין לְחִיתָהּ, וְתַבְשִׁיל שֶׁנִּמְצָא בּוֹ חֶמֶץ,
[וְדִין כָּלִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חֶמֶץ] בְּחֶמֶץ
אוּ בְצוּנָן, וְיֵתֵר פְּרֻטִיָּה, מִבְּאָרִים
בַּפֶּסַחִים (פר' ב-ג).

יתברך, וכי השגחתו ויכלתו בפללים
ובפרטים כלם.

דיני המצוה, כגון הסדר שחיבין
ישראל לעשות בלילה הזה
בענין סעודתן, והכוסות של יין שחיבין
לשתות ושעורן, ומזיגתן, וסדורן.

והנני כותב לך בני הסדר בקצרה,
כאשר שמעתיו מפי חכמי הדור
בדיוק.

בתחלה מביאין מים ונוטלין יד אחת,
בשביל כוס קדוש שצריכין
לטל, והכי איתא בברכות פרק פיצד
(דף מג.), שבכוס מספיק נטילת יד אחת,
ואין מברכין על נטילה זו. ואם רצה
לטל שתי ידיו לכוס נוטל בלא ברכה.
ואחר כך מברך על היין ומקדש, ואינו
מברך על היין לאחריו.

ואחר כך נוטל שתי ידיו ומברך על
נטילת ידים, ומטבל בירק
ומברך עליו בורא פרי האדמה לפניו,
ולאחריו אינו מברך בורא נפשות וכו',
לפי שימתין עד שיאכל המרור ואז
יברך בורא נפשות על המרור ועל
הירק, ואין כל מה שעשה בינתים
הפסקה כמו שנפרש.

ואחר שאכלו מן הירק בחרסת מוזגין
כוס שני, וקורין ההגדה עם שני
פרקים מן ההלל, ונוטלין היד האחת,
ומברך אשר גאלנו וכו' על כוס השני
ושותין אותו, ואין מברכין עליו בורא
פרי הגפן, ולא אחריו על הגפן.

כפי צחות לשונו, ולהלל ולשבח השם
יתברך על כל הנסים שעשה לנו שם,
שנאמר (שמות יג, ח) והגדת לבנך וגו'.
וכבר פרשו חכמים דמצות הגדה זו
היא בליל חמשה עשר בניסן בשעת
אכילת מצה, ומה שאמר הכתוב לבנך,
דלאו דוקא בנו, אלא אפלו עם כל
בריה.

וענין המצוה, שיזכר הנסים והענינים
שארעו לאבותינו ביציאת
מצרים, ואיך לקח האל יתברך
נקמותינו מהן. ואפלו בינו לבין עצמו,
אם אין שם אחרים, חייב להוציא
הדברים בפיו, כדי שיתעורר לבו
בדבר, כי בדבור יתעורר הלב.

מושרשי מצוה זו, מה שכתוב בקרבן
הפסח. ואין מן התמה אם
באו לנו מצוות רבות על זה, מצוות
עשה ומצוות לא תעשה, פי הוא יסוד
גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו.
ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו
ובתפלותינו זכר ליציאת מצרים, לפי
שהוא לנו אות ומופת גמור בחדוש
העולם, וכי יש אלה קדמון חפץ ויכול,
פועל כל הנמצאות אל היש שהם עליו,
ובידו לשנותם אל היש שיחפץ בכל
זמן מן הזמנים, כמו שעשה במצרים
ששנה טבעי העולם בשבילנו, ועשה
לנו אותות מחדשים גדולים ועצומים,
הלא זה משתק כל כופר בחדוש
העולם, ומקים האמונה בדיעת השם

ואחר ששיתו כוס שני. נוטלין לידיים ומברכין על נטילת ידיים, ונוטלין חצי מצה ומניחין אותה על השלמה, ומברכין על החצי המוציא ולאכל מצה.

ונוטלין חזרת ומברכין לאכל מרור, ואוכלין ממנו בטבול בחרסת, ואין מברכין עליה בורא פרי האדמה. לפי שנפטר בהברכה שברכו בירק תחלה. דהכי מתוכח בגמרא (פסחים קג:) דלא הוי הפסקה לעולם שנצטרף לחזר ולברך, אלא אם בן יש בדבר שני ענינים, שיעקר האדם דעתו מן הענין, כגון דאמרי הב ונברך וכיוצא בזה. וכן שלא יהא באפשר לעשות שני הדברים ביחד, כגון מה שאמרו זכרונם לברכה (תולין פז.) משתי וברוכי בהדי הדדי לא אפשר. ואחר שאוכלין מן המרור בטבול, כורכין ממנו על גבי מצה ואוכלין.

ואחר כן אוכלין סעודתן. ואחר כן אוכל כל אחד ואחד מעט מצה, וזכר לפסח שהיה נאכל על השבע. ואין אוכלין עוד כל הלילה שלא לסלק טעם המצה מן הפה, כדכתיב (תהלים קיט, קג) מדבש לפי. אבל מים ודאי שותין שאין המים מפיגין הטעם. וכן שותין גם כן תרי פסי דמצוה, כי לא נדחה מצוה מטעם זה.

ואחר כן נוטלין לידיים, ואין מברכין על נטילת ידיים, ומוזגין כוס שלישי, ומברכין עליו ברפת המזון

ובורא פרי הגפן, אבל לא לאחרי על הגפן. ואחר כן מוזגין כוס רביעי, וגומרין עליו את ההלל, ואין מברכין עליו בורא פרי הגפן, אבל אחרי מברכין על הגפן, והוא שלא יהא דעתם לשנות עוד כוס חמישי.

נמצא לפי זה שאין מברכין בורא פרי הגפן אלא תרי זמני, על כוס הקדוש ועל כוס הברכה, ועל הגפן פעם אחת, אחר כל הכוסות. וארבע הכוסות ומצה דמצוה צריכין הסבה. ויתר הפרטים מבארים בסוף פסחים (פרק י').

ונוהגת בזכרים ונקבות, בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה בטל עשה.

מצוה כב

מצות פדיון פטר חמור

לפדות ולד חמור וזכר שנולד ראשון, שנאמר (שמות יג, יג) וכל פטר חמור תפדה בשוה.

וענינה הוא, שלוקח הישראלי שוה אחד ונותנו לכהן בפדיון בכור החמור, שהוא לשם יתברך מן הטעם שכתבנו למעלה, והוא ברוך הוא נתנו לכהן, ולפיכך פודהו הישראלי ממנו. כי השם יתברך רצה שיהיה לו פדיון בשוה. ואם אין לו שוה פודהו בדמי שוה, ולפי שאין דמי השיות שוין, אמרו רבותינו זכרונם

הוא

כו' חייבין. דכתיב. תיראו. ומה ת"ל איש. שהוא סיפק בידו לעשות. אשה רשות אחרים עליה. צרייתה בגמ'. [ופירש"י סיפק. יכולת שאין מוחה בידו. רשות אחרים. זעלהן]: וכל מצות עשה שהזמן גרמא. כתב הר"צ כגון כו' וליציא פי' בחוספות כמ"ד כמות לילה פטור מליציא מדיקדוק (במדבר טו) ורמימס אומר. ואפי' למ"ד ליציא חוצה טליה הוא ואפי' מונח בקופסא חייב בליציא. ועוד דבירושלמי [אמר"י] כמות יום שלבשה בליילה חייבת בליציא. אפי' חשיב לה זמן גרמא כיון שחייבו

ציונים

כל מ"ע שהזין בו. פי' תוספתא כן פ"ח. תוספתא דקטנה פ"ב. ברכות כ' ע"ג שנת כ"ג ע"א עירובין כ"ז ע"א ר"ה ל' ע"א חגיגה ד' ע"א מנחות מ"ג ע"א. ירושלמי ברכות פ"ג הל"ג פקחים פ"ח הל"א. מ"י פ"יג מהל' ע"ו הל' ג.

שינויי נוסחאות

וכל מ"ע שהזין. נמשכ"ל כל גרמא.

חידושי מהרי"ח

סברת התוספות נכון מאוד וכאן לא רעה לוותר ר' ע"כ צריך דוקא משיכה אבל אמירה לא. אבל בעירובין ע"כ נחמון לוותר. ומ"ש הרב הר"ט שזה דווקא וכו'. לדעתו מפשטות המשנה שרצה לוותר דאל"כ רק ששה כך למה ממשכנין מנכסיו ימכרו לאחר. וא"ל באמת מתחילה היה לו שנה ואח"כ נפתח השער חדא דא"כ היה להמשנה לומר נפתח השער וחזר דלא נטעה לומר סכורה התוספות דאם החזרה הייתה בשביל נפתח שער או אינו צריך ליתן כלום ועוד דא"כ קשה קושא הג"ל דא"כ למה כאן צריך משיכה דווקא ועוד דחני שם חזר כר חזר כר חזר כר של עשר ומוכרין אותה בשו"י ואין סברה שיאז תחילה שנה חמשים ואח"כ יפחות השער שלא יהא שנה אפי' עשר אלא ודאי איירי בנחמון לוותר שם כל אחד אף שאינו שנה ואח"כ מתחרט לכן ממשכנים כו'. ומה שכתבתי תחילה על הרב תו"ט למה שכתב למה לי רשות הגבוה בכסף לומר שכוונתו להבטיח שאמר שם ברך כ"ח ע"ב כיצד רשות הגבוה בכסף גיבור שנתן בו ע"ש. ואמר הרב תו"ט דלמה לי בשביל שנתן הגיבור מעות אפילו אמר כעל הבית ליתן בפחות קנה מטעם אמירתו לגבוה חדא דה"ל להרב לפרש. ועוד נוכל לומר דשם ג"כ אפילו

ראשון לציון

היי"ט ר"ה וכל מצות עשה שלא בו' מסיק הר"ן דלאו ועשה בו. ע"י יקל"מ.

תוס' רמב"א

[אזה כן] תי"ט ד"ה וכל מ"ע שלא בו' וא"כ תיפוק ליה דנשים חייבות. כך הקשה תוס' וכתבתי דמירוי הבא בלקח ע"מ לשלח וכן במעקה שבנה ע"מ לבנות מעקה דליכא רק עשה

חשיב לה זמן גרמא כיון שחייבו חלוי זמה שהזמן גרם לבישמו ביום יש לה לחשב זמן גרמא שזמן לבישמה גורם החיוב: ונשים פטורות. כדגמרינן מחפילין מה תפילין נשים פטורות וכמפורש במשנה ג' פ"ג

אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים חַיְבִין. וְכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גֶּרְמָהּ, אֲנָשִׁים חַיְבִין וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת. וְכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן

נשים חייבים. הנשים והזנות חייבים: וכל מצות עשה שהזמן גרמה. שהזמן גרם למצוה שחבא, כגון שופר, סוכה, לולב, וליציא: שלא הזמן

דברכות] אף כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות. גמ': וב"ב מ"ע שלא הזמן גרמא. כתב הר"צ כגון מוחה כו'. מוחה מפורש צמ"ג פ"ג דברכות. מעקה. אע"ג דאית ציה לאו ולא חשיב דמיס (דברים כ"ב). וא"כ תיפוק ליה דנשים חייבות משום הללו. מסיק הר"ן דלאו ועשה אינם באים כאחד. דלא חשיב דמיס ההוא כשצנה ע"מ שלא לעשות. ואעפ"כ מחייב אחר לעשות מעקה משום העשה. אצדנה. נמי לאו דלא תוכל להתעלם (שם) כשנטלה ע"מ שלא להחזירה עבר הללו. ומ"מ מחייב לקיים העשה דהשב חשיב (שם). שילוח הקן. אם נטלה ע"מ שלא לשלחה עובר משום לא תקח האם (שם) ואח"כ חייב בעשה דשלא לרצן לאו מעיקרא משמע. כדמוכח בפ' שילוח הקן [דף קמ"א]. ע"כ: וב"ב כו'. כתב הר"צ הני חרי כללי לאו דוקא כו'. ומה שאמר כל אמנם ר"ל הרוב הרמזים. ומ"ש הר"צ שהרי מנה בליל פסח. דזמן גרם ונשים חייבות. כדאיתא בפסקים [דמ"ג] נשים חייבות באכילת מנה דבר תורה שנאמר (שם ע"ו) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות. כל שיטתו צלל תאכל חמץ. ישנו בקום אכול מנה. ונשים איננהו צלל תאכל חמץ דמצוה ל"ת הוא. ושמתה צמועדים. דכתיב (שם) ושמתה צמץ חמה ונכך וצמץ. רש"י. והקהל צמץ הסוכות כדכתיב (שם ל"א) הקהל את העם האנשים והנשים. ומ"ש הר"צ דת"ת כו' מ"מ"ע שלא הזמן גרמא ונשים פטורות. ת"ת פירשו צמ"ג דברכות. פריה ורביה כתיב דסוף פ"ו דיצמות דהלכתא כותמיה. פדיון הבן מפורש לעיל: וב"ב כו'. כתב הר"צ וילפינן לה מדכתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וכו' לכל עונשין וכו'. פירש"י ולאין עונשין מלקיות הן. [וצמ"ג] * אי מהכא אימא דוקא משום כפרה חס רחמנה עלה פי' החוס' כגון עריות דכתיב נשים עונשין. כתב רחמנא (שמות כ"א) אשר תשים לפנייהם השוה וכו' לכל דינים ועיין צמוס' ספ"ק דצ"ק דט"ו. ואי מהכא ה"א משום

* כל הדברים החוטרים האלו חסרים בדי' קראקא ואיתנייהו בדי'.

פירוש המשניות להרמב"ם

עומד במקומו ולא סותר דבריו. כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומרציא ואלו כולם והגדר אחריהם מחייב על הכנים ועל הנקבות כולם שיעשו אותם לאביהם אלא אם היתה

האשה בעולת בעל שאין חיוב עליה מתורת הכבוד אלא מה שאפשר בידה לעשות מפני עסקי בעלה המחוייבין לה מתורת הוויג לפי מה שנתבאר בכחכות (פ"ה הל"ה). ומצות עשה שהזמן

מלאכת שלמה

דמורת ה' צפיק על ת"ת או על פדיון הבן להקישא חלוי ולומר דכי היכי דנשים פטורות מחלמוד או מפדיון דהיינו מ"ע שלא הזמן גרמה ה"נ פטורות מכל מ"ע שלא הזמן גרמה כמו דמקיש לפיטור דהזמן גרמה לתפילין אלא ש"מ מדכתב האי היקשא לתפילין דהו' הזמן גרמה מכלל דשאר מ"ע שלא הזמן גרמה נשים חייבות ולר"מ דס"ל צפ' במרא דעירובין דתפילין הו' מ"ע שלא הזמן גרמה יליף לה למ"ע שהזמן גרמה דנשים פטורות מנבין אב וגמר מראיה דכתיב זה יראה כל וכו' וכי פרעה נילף לחיובא ממנה והקהל איהו ס"ל דשני כחוצים הבאים כאחד אין למלמדן ולר' יהודה נמי דסבר דתפילין כר"מ וס"ל דשני כחוצים הבאים כאחד למלמדן הלא שלשה כחוצים איכא מנה שמחה והקהל ולכ"ע שלשה אין למלמדן. כל מ"ע שהזמן גרמא וב"ב מ"ע שלא הזמן גרמא. האי כל רוצה לומר הרוב דהא אין למדן מן הכללות וכדפי' רע"ל. וכתיב הר"ן ו"ל אהא דקתני בצרייתא בגמרא אינו היא מצוה עשה שהזמן גרמא סוכה ולולב שופר וליציא ואינו

תפארת ישראל

שמע שזמן צאה אחריו לא"י וינא ל"ל לקראתה, ונ"ל דה"ע דעשה דכבוד או"א דוחה לל"ת דניחא מא"י לל"ל. וכשמנא אחר"כ שמחה אמר אלו ידענא לא נפקי, ש"מ משום דאז כבוד ומורא אינו רק מדרבנן, ואינו נדחה הל"מ, ואפילו הכוהו או קלוהו או"א ברוב עם, ישמח. איה כבוד. מאכילין ומשקין ומלבישין, ממניסן ומנויילין, ואם אין להן ימן להם בסבר פנים יפות, וכל עם שיראה אותן באים, יקום לפנייהן וכל שמוכר מהן דבר חסידן כבוד, ואפילו לאחר מותן, ואפילו כסיפסודו מעומיו לא יכלימס [י"ד סט]. נה שחליה צומן.

ציונים

ובל מצות לית כו. מיי"ט. חוץ מב"ל תקיף. מיי"ט. ח. הפטירות. ל"ז ע"א

שינויי נוסחאות

כ"ה נד' ריחא ווינלא ד"פ וד"ק ונכ"ק ונמשכ"ד ווינלא. הוא פעל יולא ונמפיק ה"א והנ' נקוד נטו"ל והרש והמ"ס נקמ"ין; נד"ג ונמשכ"ר ונמשכ"ר החלש גרמא. (אנשים חייבין ואנשים פטורות. כ"מ"מ ליתא. ובל מ"ע שלא הזמן גרמא (אחד אנשים ואחד נשים) חייבין. כ"מ"מ ושאיין (נתי"ף ושל...)) הזמן גרמא חייבות. ולתא; נמשכ"ר ליתא מן ובל מ"ע עד ובל מ"לית. ובל מצות ל"ת. כ"מ"ק ונמשכ"ר ל"ז נטקמט. בל"ת. אחד אנשים ואחד נשים. נד"ג ונמשכ"ר. האנשים והנשים. מב"ל תשחית ובל תקיף. נד"ג מב"ל תקיף ובל תשחית (וע"י כפי הרמב"ם). וכ"ה נד"ג וכ"ה נמשכ"ר ד' ל"א וכ"ה כ"מ"ק (וטס ומבל תשחית) אן נמשכ"ר ד"ו נטקמט. ובל תטמא. כ"מ"ק ונמשכ"ר ומבל תטמא. ח הפטירות והתנופות

תוספות חדשים

ח במשנה הסמיכות כו. הקפו נמוס' דף י"ד אמאי לא מני כל סדר

ראשון לציון

כמשנה חוץ מב"ל תשחית ובל תקיף. נ"ל מן מכל מקיף ובל תשחית.

חידושי מהרי"ח

הבמה אינו שיה כל כך קנה מטעם רשות הגבוה בכסף רק באמת בזה פסק הרמב"ם בפ"ט

תוס' רעק"א

לחוד. אבל הר"ן נקט הלוקשי דפשיטא רהבא אפילו אם הוי' חייבות אפי' בעשה דכל לאו ועשה שהוי' כיון חייבות על הלוא חייבות ג"כ על העשה כדאמרי' גבי שמן שויפה וכיסוי הדם דאין עשה דוחה לית ועשה א' האנשים וא' נשים שוים ברבו ומסוק דהוה רק היכא ולאו ועשה באים כא' דחמיר אין נפרדים והוה בלא זה אבל כאלו דאין חמיר באים כא' דמשכחת בנטלה ע"מ שלח

דחויחא הוא דאי אין עליה דין הכל גוחלים אומה והיא גחלת אמרים והכל גדילין הימנה כחז רחמנא (שס) והמית איש או אשה בשור המועד שהרג השוה וכו' ואי מהא משום דאיכא איבוד נשמה חס רחמנא אבל הך מרמי אימנא לא. גריבאן. ועמ"ס כמ"ז פ"ד

דכ"ק: ובל מצות לא תעשה כו. כחז הר"ב והאי כללא דוקא כו' וכ"כ הרמב"ם. ואין להקשות מדפי' צפרק צתרא מ"ד ללא החזרו כשרום להנשא לפסוליס. דהא אמרי' גמ' פ"ט דינמות דפ"ד. דכל היכא דהוה מוזהר. היא מוזהרת. שכסס שהכהן מוזהר שלא ליקח אשה זונה ומללה. כך היא מוזהרת שלא

חשאונו. וכל היכא דהוה לא מוזהר. כגון חלל צכורה היא לא מוזהרת שנמלאת אומר דגס בזה השוה האשה לאיש: חוץ מב"ל תשחית. כחז הר"ב זקנך ולא זקן אשתך אפי' העלמה זקן. רש"י: ח הפטירות וכו'.

דכתיב פאת זקנך, ולא כתיב פאת זקנכס, מאי' זקנך, זקנך ולא זקן אשתך: ובל תטמא לזנות. דכתיב פאת זקנך, ולא זקן אשתך: ח הפטירות והתנופות. אינה סומכת, ואינה מניפה,

פירוש המשניות להרמב"ם

גרמא הם מצות שאדם חייב לעשותם בזמן מוגבל וכשלא יהיה זה הזמן נחבטל היובם כמור הסוכה והלולב שופר תפילין וציצית שהם מחויבין ביום ולא בלילה וכל מה שדומה לזה. ומצות עשה שלא הזמן גרמא הם המצות המחויבות בכל הזמנים כגון מזורה ומעקה והצדקה וכבר ידעת שהעיקר אצלנו אין למדין מן הכללות ומה שאמר כל אמנם ר"ל הרוב ואמנם מה שהנשים מחויבות ממצות עשה ומה שאינן מחויבות ממה שמגיע אליהן אינו תלוי בכלל ואמנם נמסרים על פה והם רבויים שבאו בקבלה הלא ידעת שאכילת מצה בלילי פסחים ושמחה במועדים והקהל ותפלה מקרא מגילה ונר חנוכה ונר שבת וקידוש היום אלו כולם מצות עשה שהזמן גרמא וכל אחד מהם מחויבות על הנשים כמו שהם

מלאכת שלמה

היא מ"ע שלא הזמן גרמה מוזהר מעקה אבידה ושלוח הבן וכמז הוא ז"ל דפרושי קא מפרש היכי דמי וכגון קמני אלז ממנא לא מני להו דל"כ שייך טובא דהזמן גרמה שייך תפילין וזאיה וכלל הזמן גרמה שייך חלה ומרומה וכסוי הדם ואחריו טובא אלז כגון קמני ולישנא הכי דייק דקמני אלו היא מ"ע ולא קמני אלו הן ע"כ. ובמוס' ז"ל הקשו היכי קרי לציית מ"ע שהזמן גרמה למ"ד לציית חובת טלית הוא כיון דכלי קופסא חייבין לציית והתם ליכא זמן גרמה כלל דצין ציוס צין גלילה חייבין ואפי' למ"ד לציית חובת גנבל הוא קשה דכמו דקמות לילה פטורים כשהוא לובשן ציוס ה"כ כמות יום חייבת כשלוש גלילה דהכי אמרי' צירושלמי כמות יום שלובשה גלילה חייבת לציית וא"כ היכי חשיב לה זמן גרמה כיון גרס לצייתה ציוס יש לה להחשב זמן גרמה זמן לצייתה גורס

י כ י ו תפארת ישראל המלות. זו ואף על גז שלא החזרו להנשא לפסוליס. הייט רק כהך שאין האיש זר מוזהר, כגון כהנת לחלל או לגר וכדומה, אבל זאת הוא מוזהר גם היא מוזהרת [נשי קדושין ע"ו א']. [וזן און אס יש לה. נט פירות הראש. ס אס היא צמ כהן. טא לממן דיו על

י כ י ו תפארת ישראל 11 מיהו אין למדין מכללות אפילו כשנאמר כהן חוץ (נשיחין דכו"ר א'). דהרי מלה, ושמחה במועד, ומנות ההקבל [ע"י טוטה פ"ח] דהזמן גרמא, ואפי"ה נשים חייבות. והרי מ"מ, ופדיון הבן, ופריה ורבייה, שאין הזמן גרמא, ואפי"ה נשים פטורות. אלז הך כל וכו', ר"ל רוב

וכדומה באיך בעשה וליכא לאו בזה אין הנשים מצוות על העשה וא"כ י"ל דמירי הבא בכל גזוני ואשמעי' דחייבות אפי' על העשה ע"ש ופליגי תוס' הר"ן בזה היסוד דתוס' ס"ל דכל עשה לית שהומ"ג אין הנשים מצוות רק על הלוא ולא על העשה (ועל הכוחות הר"ן משפן שריפה כתב תוס' כיון דהלאו אלים שיש עמו עשה כה"ג אין עשה דוחה לית) ולהר"ן הנשים מחויבות. גם בעשה היכא דחמיר העשה והלאו באים כא' כמו במלאכת י"ט. [אזח כן הרע"ב ר"ה שלא הזמן גרמא, ונשים חייבות וכן בקידוש היום נשים חייבות דורשין זכור ושומר בדביבור אחד נאמרו כל שישנו בשמירה ישנו בכירה. וכן במצות דרבנן מחויבות במגלה נר חנוכה דאף הם היו באותו הגט. [אזח כא] שם ד"ה חוץ מב"ל תקיף. מאי

(ו) ונוהגת וכו'. ד"ז חידוש גדול אצלי למה יהיה נוהג מצוה זו בנשים כיון דהוי מ"ע שהז"ג ונשים פטורות ור"מ פ"ו גבי אכילת מצה כ' מפורש דנשים חייבות כמבואר בש"ס אבל כאן לא כתב זה ולא מצאתי זה בשום מקום וער"מ פי"ב מהלכות עכו"ם חשיב המ"ע שהז"ג שנשים חייבות קידוש היום אכילת מצה ופסח ושמחה והקהל ולא חשיב זה מה"ת יתחייבו נשים במצוה זו. ול' הטעם שנשים היו ג"כ באותו הנס כמו מ"מ וד' כוסות כבר הוכיחו התוס' דד"ז אינו אלא דרבנן בכ"מ וע' שאג"א הק"ש בירר בראיות דגם בכל השנה נשים פטורות מזכירת י"מ מפני שהז"ג מכ"ש מצוה זו שהוא פ"א בשנה ודאי הז"ג ול"מ בשום פנים טעם למה יתחייבו נשים ואפ"ל לפי"מ שהביא הר"ם כאן פ"ז דזכור את יום צאתך מאמ"צ כמו שנאמר זכור את יום השבת לקדשו א"כ אפשר דהוי ג"ש מקידוש של שבת כמו דשם נשים חייבות ה"ה כאן אבל באמת בש"ס דילן אינו מוזכר וע' דף קט"ז דילפינן קד"ה מלמען תזכור ולא מן זכור וראיתי בסה"מ להר"מ שכתב דזכור הוא מצוה כמו זכור את יום השבת ואין כוונתו לגזרה שוה רק הביא דצריך להזכיר בפה ואין המכילתא בידי לעיין בו אבל כיון דהר"מ ל"ה ד"ז ואין עולה על זכרוני מי שיביא זה ד' הרהמ"ח צע"ג מנין לו לחייב נשים בפשיטות במצוה זו. ואין רא' מאשתו שואלתו היינו דמצוה עליו שיהי' כן אבל על האשה ודאי אין מצוה כלל וגם החומרא של הרהמ"ח מביא לידי קולא כי לדבריו מוציאים נשים י"ח אנשים בסיפור י"מ ובאמת כל שאינו מחויב בדבר אין מוציא עש"ס גבי ר"י ור"ש דאמרו הגדה וכו' ולומר כיון דהתורה אמרה בדיבור זה בשעה שיש מצה וכו' והם חייבים באכמ"צ ג"כ חייבים בזה אין זה כלום דהתורה כתבה לגבי אנשים דאז הוא זמן חיוב ומצינו כי"ב במצות אחרות ומ"מ אין הנשי' חייבות וצע"ג בזה. והנה אם נשים חייבות מוציאים אנשים ואם הם יצאו אם מוציאים זה תלוי אם נשים בכלל ערבות עיין בראשונים ובכ"מ מאו"ח. וטומטום מוציא ג"כ ואנדרוגינוס אם מוציא ע' ה' מגילה ואם נשים אין חייבות אינם מוציאים אנשים וגם טומטום אף מינו א"מ. ואנדרוגינוס מוציא את מינו. וח"ע וחב"ח אף לעצמו א"מ כמו שופר ע' דינים אלו בר"ה וה' שופר. וז"פ דעבדים שוים לנשים, וקטן ושוטה א"מ דאינם ב"ח אך חרש בלא"ה ל"ש להוציא דאינו מדבר אך חרש המדבר ואינו שומע אם חייב בסיפור י"מ דאפשר דצריך להשמיע לאזניו עהק"ש ובסוגי' דברכות לענין מצות אם לא השמיע לאזניו וע' שאג"א ואחרוני' וצריך קונטרס מיוחד לברר כל מצות התלויים בדיבור ואכ"מ. וגם מדרבנן בודאי נשים חייבות דחייבי' בד' כוסות וכן בהלל בליל פסח ע' בסוכה בסוגי' דאשה וקטן מקרין את ההלל עונין אחריהם וכו' עתו"ס וכן עבדים חייבים מטעם זה ולענין אם דרבנן יכול להוציא המחויב מה"ת עאו"ח בכ"מ ובאחרונים. ועשה זו כשאר עשין לענין כפי' עד שת"נ ובזבז ממונו ותשובה עמש"ל ותלמד לכאן. ולענין אם צריך לסיפור זה דוקא לה"ק או בכל לשון ואם צריך להבין הלשון ואם אינו מבין אם יש חילוק בין לה"ק או לשון אחר ע' באלו נאמרין ואו"ח בכ"מ ס' ס"ב וקצ"ג וה' מגילה ופמ"ג בפתיחה הכוללת ורמ"א או"ח ס' תע"ג וצריך קונטרס מיוחד ואריכות לברר הענינים וכאן באתי רק לרמוז ולעורר:

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

נקטינן השתא בדיני ספיקות הללו כל היכא דמספקא ליה בקריאת שמע וברכותיה אם אמרן או לא אמרן, חוזר ואומר קריאת שמע דהא קיימא לן קריאת שמע דאורייתא וספיקא לחומרא, וכיון דחוזר ואומר ק"ש חוזר ואומר ברכותיה נמי כדברי הרמב"ם וסייעתו, ובחלוקה זו אין חילוק בין ק"ש של שחרית וברכותי לשל ערבית ותרומיהו חד דינא אית להו. והיכא שברי לו שקרא ב' פרשיות ראשונות של ק"ש ואינו מסופק אלא בפרשת ויאמר וברכה שלאחריה, בזה יש לחלק בין שחרית לערבית, דבשחרית חוזר ואומר פרשת יציאת וא"צ לחזור ולומר אמת ויציב מספיקא. אבל בערבית חוזר ואומר אמת ואמונה וא"צ לחזור ולקרות פרשת יציאת מספק^(א). אבל כל היכא שברי לו שקרא כל ג' פרשיות של ק"ש ואינו מסופק אלא באמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית, תרומיהו חד דינא אית להו ואינו חוזר ואומר לא אמת ויציב שחרית ולא אמת ואמונה ערבית מספיקא, וכבר נתבאר טעמו של כל זה למעלה היטב. כן נ"ל^(ב).

והשתא אמאי חוזר ואומר אמת ויציב מספיקא, יזכיר יצ"מ לחוד וסגי לה בהכי לצאת י"ח הזכרה של תורה. דהא אפילו בשמעתתא דאית בה יצ"מ יצא ידי חובתו מה"ת כדאמרינן גבי רבי (ברכות יג, ב) דמהדר אשמעתא דאית בה יצ"מ מה"ט. ותו כל נוסח אמת ויציב אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא, ואמאי חוזר ואומר אמת ויציב דוקא מספיקא.

אלא וודאי ש"מ דלגבי ספיקא נמי אמרינן כל מילתא דאית בה תרתי עדיפא, הילכך כיון דעל כרחך חוזר ואומר מספיקא הזכרת יצ"מ דהא הו"ל ספיקא דאורייתא, צריך לחזור ולומר אמת ויציב דוקא, דעדיף לן דאית בה תרתי. וא"כ הוא הדין בק"ש של ערבית כל היכא שמשופק בפרשת יציאת ואמת ואמונה, אמת ואמונה עדיף לן דאית ביה תרתי וכדאמרינן. אבל היכא שברי לו שקרא פרשת יציאת ולא מספקא ליה אלא באמת ואמונה לחוד, אם אמרה אי לא, אינו חוזר ואומר. דכיון דכבר הזכיר יצ"מ בפרשת יציאת, מעתה אין אמת ואמונה אלא מדרבנן וספיקא לקולא.

סימן יב

חיוב נשים במצות זכירת יציאת מצרים

אלעזר בן עזרי' הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יצ"מ כלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור וכו' ימי חייך הימים, כל ימי חייך הלילות, וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה, כל ימי חייך להביא לימות המשיח. ומשמע לכאורה דהלכה כחכמים לגבי בן זומא, ואע"ג דסתם לן תנא ברישא כבן זומא, הא קי"ל דסתם ואח"כ מחלוקת אין הלכה כסתם, כדאמרינן בפרק החולץ (יבמות מב, ב). מ"מ

הרב שאגת אריה האריך בכמה חלוקות ואופנים ונסתפק והעלה להלכה ככל דבר, ע"ש סי' יא נפלאות מתורתו, ע"כ.

(א) נראה לבאר שכל הספק של השאג"א היא לשיטתו בסימנים הקודמים שמצות זכירת יציאת מצרים היא מצוה בפני עצמה ואינה ענף ממצות ק"ש, רק קבעוה חכמים לאומרה סמוך לק"ש. אבל לשיטת הרמב"ם בהל' ק"ש פ"א דהוי חלק ממצות ק"ש.

שאלה. למאי דקיימא לן הזכרת יציאת מצרים הוי מן התורה דכתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, אם נשים חייבות במצוה זו של הזכרת יציאת מצרים או אינן חייבות^(א).

תשובה. אע"ג דבספ"ק דמס' ברכות (יב, ב) תנן מזכירין יציאת מצרים כלילות, אמר ר'

(יא) ועפי"ז נראה דאיכא עוד נפ"מ בין פרשת ויאמר דשחרית לפרשת ויאמר דערבית, דכיון דמעיקרא אינה נוהגת אלא ביום, י"ל דבאמצעה לא חשיב אמצע הפרק. ועי' ביאור הלכה סי' סו ס"ה.

(יב) כשערי תשובה או"ח סי' סז הביא להלכה כל פסקי הדינים שכתב השאג"א כאן. והחיד"א במחזיק ברכה סי' סז טק"ב כתב:

ברכה שלאחריה של ק"ש דערבית ושחרית וכמ"ל, וכדמוכח בפ"ב דברכות (יד, ב) גבי הא דקאמר התם לא אמר אני ה' אלהיכם אינו צריך לומר אמת, ופריך והא בעי אדכורי יצ"מ, ומשני דאמר הכי מודים אנחנו לך ה' אלהינו כו', כלומר דכך יאמר הנוסחא של ברכה ראשונה שלאחריה דערבית כדי להזכיר יצ"מ. אלמא תיקנו חכמים נוסח הזכרת יצ"מ לאנשים שיזכרו כולם בנוסח אחד ולא שיזכיר כל אחד ואחד כפי נוסח שירצה. ואלו לנשים לא תיקנו נוסח מיוחד להזכרת יצ"מ. ש"מ דאין נשים חייבות בהזכרה זו וטעמא דמילתא משום דהו"ל מ"ע שהז"ג שנשים פטורות.

ואע"ג דקי"ל ככן זומא דדריש ימי חיך הימים, כל ימי חיך הלילות, הרי שנוהג בימים ובלילות, מ"מ הו"ל מ"ע שהז"ג, כיון דשל יממא חלף ועבר זמנה בלילה, ואם לא הזכיר ביום שוב אינו צריך להזכיר הזכרה זו של יום בלילה. ואע"ג דחייב נמי להזכיר יצ"מ בלילה הא הזכרה אחריתא היא ומשום הזכרת לילה היא. אבל הזכרה של יום עבר זמנה וא"צ להזכירה בלילה. וכן הזכרה של לילה חלף ועבר זמנה ביממא, ואם לא הזכיר בלילה א"צ להזכיר הזכרה זו ביום, אע"ג דביום נמי חייב להזכיר יצ"מ, ההיא מצוה אחריתא היא, ומשום הזכרה דיממא הוא דמזכיר, שהרי הזכרה דיום ולילה תרתי מצות ותרתי אזכרות נינהו. וכיון דשל יום ליתא בלילה ושל לילה ליתא ביום, כל חדא וחדא הזכרה מהן הוה ל"י מ"ע שהז"ג, ולא מהני הזכרה של יום לשוויה להזכרה של לילה למ"ע שאין הז"ג, דהא של יממא מצוה אחריתא היא ושל לילה אין זמנה ביום וכן של יום ליתא בלילה הילכך נשים פטורות מהזכרת יצ"מ וזה ברור⁽²⁾.

וראיתי לבעל מגן אברהם בא"ח (סי' נח, סק"ז) שכתב, כתב הכ"מ ספ"א (מהל' ק"ש הי"ג)

דלא דמי דהתם אף דכתיב יומם ולילה לא הוי ב' חיובים, אלא חיוב אחד הנוהג ביום ובלילה, והוי חיוב תמיד כל הזמן, אלא שיוצא יד"ח בק"ש שחרית וערבית, אבל החיוב הוא כל הזמן. משא"כ זכירת יציאת מצרים דמרבין לילות מ"כל" והו"ל בלילה חיוב פעם אחת בפנ"ע, ואינו אותו החיוב של היום, להכי הוי זמ"ג. ועי' שו"ת מפרשי הים (כשלהי ים התלמוד ב"ק דף פה: מדה"ס) ובנין שלמה ח"ב או"ח סי' ה דנחלקו בסברא זו

הדבר ברור והלכה ככן זומא בהא, דסתמא דגמרא בפרק היה קורא (יד, ב) אזלא כוותי, דפריך התם על הני אמוראי דס"ל דאין אומרים פרשת ציצית בלילה והא בעי לאדכורי יצ"מ, ומשני דאמר הכי מודים אנחנו לך ה' אלהינו שהוצאתנו מארץ מצרים כו', אלמא סתמא דגמרא סבירא ל"י ככן זומא. וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהל' ק"ש (ה"ג) שכתב אע"פ שאין מצות ציצית נוהגת בלילה קוראין אותה בלילה מפני שיש בה הזכרת יצ"מ ומצוה להזכיר יצ"מ ביום ובלילה שנאמר למען תזכור כו' ע"כ. ואפרשת ויאמר כתב כן. וכיון שנוהגת בימים ובלילות, הוה ל"י מצות עשה שלא הזמן גרמא ונשים חייבות. ואע"ג דק"ש נוהג בימים ובלילות ונשים פטורות כדתנן בפרק ג' דברכות (כ, א), שאני ק"ש דאע"ג דק"ש של ערבית זמנה כל הלילה מצאת הכוכבים עד עלות השחר כרבן גמליאל בר"פ קמא דברכות דקי"ל כוותיה, מ"מ ק"ש של יום אין זמנה אלא עד הנץ החמה לר' אלעזר, ועד ג' שעות לר' יהושע, כדתנן בפ"ק דברכות (ט, ב). אבל הזכרת יצ"מ של לילה זמנה כל הלילה ושל יום זמנה כל היום וכמ"ל בסימנים הקודמין, הו"ל מ"ע שאין הו"ג ונשים חייבות.

ולפי זה יש לתמוה על נשי דידן, שהרבה נשים שאין קורין ק"ש וברכותיה מפני שהן פטורין מק"ש וברכותיה, ואין נזהרין להזכיר יצ"מ כלל. אבל אומר אני דעל כיוצא בזה אמרו (פסחים סו, א) הנח להן לישראל שאם אינן נביאים בני נביאים הן. אע"פ שלפום רהיטא נראה כן, מ"מ כי דייקת שפיר ליתא להא מילתא. אלא וודאי דנשים פטורות מהזכרת יציאת מצרים. תדע שהרי תנן נשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש, וכ"ש שפטורים מברכות שלפניה ושלאחרי דערבית ושחרית. ואי סלקא דעתך דנשים חייבות בהזכרת יציאת מצרים, הרי כמו שתיקנו חכמים הזכרת יצ"מ לאנשים או פרשת ויאמר לפירש"י והרמב"ם, או

וזמנה כזמן ק"ש, ברור הדבר כשם שנשים פטורות ממצות ק"ש, ה"ה שפטורות ממצוה זו, וספיקא דהשאג"א הוי רק לשיטתו הנ"ל. ועי' שו"ת בית יצחק או"ח סי' יב.

(ב) כח"י ר' אליעזר שמחה (רבינוביץ) בהערות לשאג"א סי' ה כתב דזה לא הוי זמן גרמא, שהרי בת"ת כתוב והגית בו יומם ולילה, ובקדושין לו, א חשיב ליה למ"ע שאין הזמן גרמא. ומצאתי שכבר העיר כן הקרן אורה ברכות [הא מדה"ס]. ונראה

ונחזור לענינינו הרי נתברר לנו דנשים פטורות מהזכרת יציאת מצרים בין של יום בין של

לילה דהוה ליי מצות עשה שהזמן גרמא. כן נראה לי הלכה למעשה^(ה).

סימן יג

זכירת יציאת מצרים ע"י הרהור

שאלה. אם אדם יוצא ידי תובת הזכרת יציאת מצרים על ידי הרהור, אף על גב דקיימא לן הרהור לאו כדיבור דמי לשאר מילי כמש"כ בסימן ו', מכל מקום לענין זה כדיבור דמי, או דלמא הזכרת יצ"מ שוה לכל מילי דקי"ל הרהור לאו כדיבור דמי, ואין יוצא ידי תובת הזכרה זו ע"י הרהור.

תשובה. לפום ריהטא יש לי לדון שאדם יוצא ידי תובת הזכרת יצ"מ בהרהור בעלמא בלי דיבור. ואפילו למאי דקי"ל הרהור לאו כדיבור דמי, משום דהזכרה בלב הוה הזכרה. ויש לי להביא ראיה לזה מהא דתנן רפ"ב דמגילה (יז, א) קראה על פה, כלומר המגילה, לא יצא, ובגמ' (יח, א) בעי מנלן אמר רבא אתיא זכירה זכירה, כתיב הכא והימים האלה נזכרים וכתיב התם כתוב זאת זכרון בספר, מה להלן בספר אף כאן בספר, ופריך וממאי דהאי זכירה קריאה היא דילמא עיון בעלמא, ומשני לא ס"ד דכתיב זכור, יכול בלב, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור, ומה אני מקיים זכור בפה. ש"מ טעמא דכתב רחמנא לא תשכח דשכחת הלב אמור, גלי לן קרא יתירא דזכור בפה הוא, הא לאו הכי הוה אמינא זכור בלב הוא. והכי מסתבר דאי לאו גז"ש דזכירה זכירה, הו"א דהימים

(ז) ואולם דעת המג"א הנ"ל דנשים חייבות. וכן כתב בשו"ע הרב שם. ובמ"ב שם הביאו וכתב דלדעת הפרמ"ג הנ"ל וישועות יעקב שם נשים חייבות מדרבנן. אך סיים דאפי' אי הוה מהתורה ביום ובלילה מצדד השאג"א שהן פטורות. ובשע"ת שם הביא פלוגתא דהמג"א והשאג"א. ובערך השלחן אור"ח סי' נח סק"ג הסכים עם השאג"א. ובקרבן אורה ברכות (ה, א מדה"ס) כתב טעם אחר לפטור הנשים, דעיקר חיוב הזכירה של יציאת מצרים הוא בלילה ראשונה של פסח, וכיון דנשים פטורות מעיקר הזכירה דהוי מ"ע שהז"ג, פטורה ג"כ כל הימים, ועדיין צ"ע. ולפי"ז

האלה נזכרים דכתיב גבי מקרא מגילה עיונא בעלמא הוא, כלומר במעיין ומהרהר במגילה סגי, ואעפ"י שלא הוציא בשפתיו יצא, אלמא זכירה בלב הוה זכירה וכיון דבהזכרת יצ"מ לא גלי קרא, בהרהור בעלמא סגי ליה^(ח).

אלא שיש לי להקשות על זה מהא דתנן בפרק קמא דברכות (כ, ב) בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפנייה ולא לאחרייה ועל המזון מברך לאחריי ואינו מברך לפניו. ואמרינן בגמרא אמר רבינא זאת אומרת הרהור כדיבור דמי, דאי סלקא דעתך לאו כדיבור דמי למה מהרהר, ופריך אלא מאי הרהור כדיבור דמי יוציא בשפתיו, ומשני כדאשכחן בסיני. ורב חסדא אמר הרהור לאו כדיבור דמי דאי סלקא דעתך דהרהור כדיבור דמי יוציא בשפתיו. והשתא מנא ליי לרבינא למידק דהרהור כדיבור דמי, דילמא לעולם אימא לך הרהור לאו כדיבור דמי לענין ק"ש וכל המצות דבעי דיבור, והא דק"ל למה מהרהר בק"ש, משום יצ"מ שבה שבפרשת ויאמר שיוצא ידי חובתו בהרהור, דזכירה בלב הוה זכירה.

וא"ת דליכא למימר הכי, דאם כן למה תנן סתמא בעל קרי מהרהר ואקריאת שמע קאי, דמשמע שמהרהר בלבו כל ג' פרשיות של ק"ש, ואי משום

לדעת החינוך מצוה כא שנשים חייבות בזכירת יצ"מ בליל פסח, א"כ י"ל דחייבות בזה כל הימים. ועי' עינים למשפט ברכות יב, ב. וראה בשו"ת שאילת דוד סי' א, ולפי דבריו שם יש לבאר נמי הא דנשים אינן חייבות במצוה זו, ע"ש ודו"ק. ועי' תהלה לדוד סי' נח סק"ח.

(א) וכ"כ הפרמ"ג בפתיחה כוללת להל' ק"ש סק"ד, ובשו"ת בשמים ראש סי' קעג. ובשו"ת בית יעקב סי' קלה (מובא בבאר היטב סי' סז) כתב כן לגבי אמת ויציב דיוצא בהרהור.

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק יב

הלכה ג

כל מצות לא תעשה שבתורה אחד אנשים ואחד נשים חייבים חוץ מבל תשחית ובל תקיף ובל יטמא כהן למתים, וכל מצות עשה שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה נשים פטורות חוץ מקידוש היום ואכילת מצה בלילי ב הפסח ואכילת הפסח ושחיטתו והקהל ושמחה שהנשים חייבות.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרויקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

התקנת חוקי התעבורה (מסלול) לנסיעה בכבישים - >מסלול טלוגטא < מסלול טלוגטא

והשטים עשרה ולא התחייב לנשים, והשלש עשרה ולא תחייב לנשים גם כן, והארבע עשרה ולא התחייב לנשים גם כן. והחמש עשרה, והשש עשרה ואין הנשים חייבות בה. והתשע עשרה, והשש עשרים מיוחדת בזכרי הכהנים, ול"ב ונ"ד וע"ג וצ"ד [וקמ"א] וקמ"ג וקמ"ז וקמ"ט וק"ג וקנ"ב וקנ"ד וקנ"ה וקנ"ו וקנ"ז וקנ"ח וקנ"ט וקס"א ואין הנשים חייבות בה, וקס"ב וקס"ג וקס"ד וקס"ה וקס"ו וקס"ז, וקס"ח ואין הנשים חייבות בה, וקס"ט ואין הנשים חייבות בה, וק"ע ואין הנשים חייבות בה, וקע"ב וקע"ה וקפ"ד וקצ"ה וקצ"ו וקצ"ז וקצ"ח וקצ"ט ור"א, ור"ב ואין הנשים חייבות בה, ור"ג ואין הנשים חייבות בה, ור"ד ואין הנשים חייבות בה, ור"ה ואין הנשים חייבות בה, ור"ו ואין הנשים חייבות בה, ור"ז ור"ח ור"ט ור"י ור"כ, ור"ל א]:

הנה התבאר לך כי מאלו הששים מצות הכרחיות יש בהן שש וארבעים מצות שהנשים חייבות בהן גם כן, וי"ד שאין הנשים חייבות בהן, ויהיה הסימן באלו הששים מצות הכרחיות ששים המה מלכות, ויהיה הסימן בפול הי"ד מן הנשים כי אולת י"ד, או יהיה הסימן המ"ו מצות לנשים גם את בר"ם בריתך שלחתי אסירך, כלומר שמספר בדם הוא חובה עליהן, והם הברית המחוייב לנשים בהכרת, וזה מה שרצינו לרמוז אותו במצות עשה במספרם:

נשלמו מצות עשה

מצות ששבת אותן הרב ממצות עשה כפי דעת הרמב"ן

מצוה א נראה לי כי מה שהרבה לא מנאה הוא לפי שאינה מצוה רק חלק ממנו מעשר שני כי המצוה היא להפריש מעשר שני שנאמר עשר תעשר וגו' וכמו שמנאה בעשה קכ"ט, ואחד ממלקי זאת המצוה הוא שצריך ללכוד צירושלים, וכבר שריש לנו הרב בעורש י"ח שאין ראוי לננות חלקי המצוה חלק חלק בפני עצמה כשיהיה המקובץ מהם מצוה אחת. והם האמר והרי מנה בלאו קמ"א שלא ללכוד מעשר שני מן לירושלים והוא חלק ממנו הפרשת מעשר שני, ו"ל שאינו נקרא חלק המצוה רק הזויים שנאלו בלשון עשה כמנוח עשה והזויים שנאלו בלשון לא מעשה כמנוח לא מעשה חבל לא נוכל למנות בלשון חלק ממנו עשה וגם לא העשין חלק ממנו לא מעשה רק מצוה בפני עצמה הם וכן משמע משרשו כי בהכרח חלקי מצוה עשה לא הביא כ"א הזויים שנאלו בלשון עשה. ומה שהביא הרמב"ן ראה מספחים שהוא מצוה, ו"ל שאין משם ראיה כלל כי הם מיירי באיילה הקרבנות לנעלים אכן המעשר שני אינו בכלל הקרבנות ואף אם היה בכלל חלק מהמצוה הוא ולא מצוה בפני עצמה ולא יצא במנין:

(מצוה ב) נראה לי שמה שהרבה לא מנאה הוא לפי שאין מקום למנוח עשה מה בכל מצוה עשה שהרי בכל מקום שאמרנו בנמרח לאו הלא מכלל עשה עשה חין רעום שהעשה הוא יהיה מצוה עשה רק שאין לוקין על הלאו והוא לפי שדינה הוא כעובר על מצוה עשה שמכין אותו עד שחלא נפשו, וכן משמע בלשון רש"י החס שפירש גני מרומה ח"ל חבל בעומת עמיה לא מנינו אורה חלא איקורי עשה הוא לשכח ציה לקמן בשממח עכ"ל. הנה כי מה שאמרנו שהאוכל מרומה עומתה שהוא בעשה פירושו שיש עליו איקורי עובר על עשה ולא שיהא בכלל אורה בעיה מצוה עשה, וגם הקמ"ג טובר כן ממה שהביאו בלאו רנ"ז גני כהן טמא שאכל מרומה והרב ג"כ הכניסו בפ"ו מהלכות מרומה בלאו זה של כהן טמא וזהו הפירוש בלאו הלא מכלל עשה בכל הגמרא, וכן משמע ג"כ בפרק שלום הקן (דף ק"מ) ענין לצורי מלווע ששם ג"כ הכירו מאמר זה מללא הכא מכלל עשה עשה:

הקהל וכבר זכרנום אחת אחת, ומהם גם כן אינה נהגה אלא למי שיש לו נחלות, כגון מעשרות ותרומות ומתנות כהונה וחוקי העניינים, כלקט שכחה ופאה ועוללות, ופעמים לא יהיו לו אותם הקנינים ולא יתחייב בהם, ויעמוד האיש כל ימי חייו ולא יתחייב במצוה מהמצוה שהן מזה הכות, ואין הצדקה מכלל הנה, כי הצדקה מחוייבת אפילו לעני המתפרנס ממנה כמו שבארנו. ומהם מצות מתחייבות בהכרח בכל זמן בכל מקום ובאזיה ענין שיהיה, כגון ציצית ותפלין ושמירת שבת, ונקראו המצוות שהן מזה המין מצות הכרחיות מפני שהם מתחייבות לכל איש שהגיע לפרקו מישראל בהכרח בכל זמן ובכל מקום ובכל ענין וכשחשחכל באלו הרמ"ח מצות עשה תמצא המצות הכרחיות ששים מהם, ובתנאי שיהיה ענינו כענין שרוב בני אדם בו, והוא שיהיה עומד בבית במדינה ויאכל המאכלים הידועים למין האדם, רוצה לומר הלחם והבשר ויעשה סחורה עם בני אדם וישא אשה ויוליד בנים. ואלו הששים מצות הם לפי הסדר אשר סדרנו אותם במנינו זה:

מצוה הראשונה והשנית והשלישית והרביעית והחמישית והששית והשביעית והשמינית והתשיעית, והעשירית אין הנשים חייבות בה. והאחת עשרה ולא התחייב לנשים,

(מצוה ג) נראה לי כי מה שלא מנאה הרב הוא לפי שמה שדרשו חכמים ללכה ולא לסחורה אין פירושו שיהא מצוה באכילתם רק ללכה הותר לם ולא לעשות כמה שאמר בנמרח ירושלמי זהו הפירוש על זה המשנה בלכה ב' כיצד ללכוד דבר שדרכו ללכוד אין מחייבים אותו ללכוד ולא הציל שנחלקלקל אורו, כי נראה מכאן שדוקא אלו הדברים שנחלקקלו אין מחייבין אותו ללכוד אלא מה שהוא מחוקן ועוב חייב ללכוד, זה אינו כי מה שאמרנו בלאו שאין מחייבין אותו ללכוד הוא משום קדש"א דחייב ללכוד למען לא יפקדו שהמורה אמרה ללכה ולא להפטר קמ"ל שאינו חייב ללכוד מאחר שאינם ראוים ללכוד ובהיותם ראוים שיעשה כי אינו חייב ג"כ ללכוד שהרי אין כאן חשש שמה יפקדו מאחר שהם טובים. ומה שאמר עוד שהיא מצוה עשה שאמר העושה בהם סחורה עובר בעשה וחס כן היו ללא הלא מכלל עשה שהוא עשה, כבר פירשנו במנוח הקודמת לו פירושו זה המאמר בכל מקום ואינו צריך לבלו. והרש"א שהביא בעל זוהר הרקיע במנוח עשה כ"ו להוכיח כי הוא מצוה עשה שאמרנו בפרק במרח דיומא (דף פ"ו:) משל לשמי נשים שלוקות ככ"ד אחת קלקלה ואחמה חללה פני שביעית והיתה לוקה שלא חללה אותה בדרך חללה ועברה על מה שכתוב ללכה ואין זו אכילה, ו"ל שאינה ראויה להיכן מלנו מלקות בעיני על מצוה עשה והלא אין לוקין חלא על הלאוים וכדאימא בנמרח ריש פרק אלו הן הלוקין (דף י"ג:) חלא הכי פירושו ועברה על מה שכתוב במורה ללכה פירושו שחומר

משפטי מצוה זו במסכת פסחים. (נא אל פרעה, זמניס הלכות חמץ ומלה פ"ו):

מצוה קנט היא שצונו לשבות ביום ראשון של פסח. והוא אמרו יתעלה ביום הראשון מקרא קדש

ובא בפירוש קדשהו והוא שלא תעשה בו כל מלאכה אלא מה שמוותר באכילה לכד כמו שבאר הכתוב. וכבר קדם*

לשון אמרם (שנת כ"ה) האי שבתון עשה כלומר כל יום טוב שאמר השם בו שבתון הוא כאילו אמר שבות או חשבות ואלו כלם הם צווים בשביתה שבתות ה' נקראו ימי המועדים כלם רוצה לומר ימים טובים, וכבר בא בפירוש במקומות רבים אמרו יום טוב עשה ולא תעשה כלומר כי בטול המלאכה בכל יום טוב עשה הוא ועשיית המלאכה המוגבלת לא תעשה ולכן מי שעשה בו מלאכה מוגבלת עבר על מצוה עשה ולא תעשה. וכבר התבאר משפטי מצוה זו כלומר שביחה במסכת יום טוב. (אמור אל הכהנים, זמניס הלכות שנימת יוס טו"ז פ"א):

מצוה קס היא שצונו לשבות ממלאכה בשביעי של פסח. והוא אמרו יתעלה ביום השביעי מקרא קדש.

(אמור אל הכהנים, זמניס הלכות שנימת יו"ט פ"א):

מצוה קסא היא שצונו לספור מקצירת העומר תשעה וארבעים יום. והוא אמרו יתעלה וספרתם

לכם ממחרת השבת וגו'. ודע כי כמו שנתחייבו בית דין למנות שנות יובל שנה שנה שמטה שמטה כמו שביארתי כמה שקדם כן חייב כל אחד ואחד ממנו למנות ימות העומר יום יום ושבע שבוע. הוא שאמר תספרו חמשים יום ואמר שבעה שבועות תספר לך. וכמו שמצות מנין השנים והשמיטה מצוה אחת כמו שבארנו* כן ספירת העומר מצוה אחת, וכן מנה אותה כל מי שקדמנו מצוה אחת. ואל יטעך אמרם (מנחות ס"ו) מצוה לממני יומי ומצוה לממני שבועי ותחשוב שהם שתי מצות כי כל חלק וחלק מחלקי מצוה שיהיו לה חלקים מצוה לעשות כל חלק ממנה. ואמנם היו שתי מצות אילו אמרו מנין הימים מצוה ומנין שבועות מצוה, וזה מה שלא יעלם למו שלא יטעה אותם הדבור. כי אתה כשתאמר מצוה לעשות כך וכך הנה לא יתחייב מזה המאמר שהפעולה ההיא מצוה בפני עצמה. והראיה הברורה על זה היותנו מונים גם כן בכל לילה שהם כך וכך שבועות כך וכך ימים ואילו היו השבועות מצוה בפני עצמה לא היינו מסדרין ענינה אלא בליל השבועות והיינו אומרים שתי ברכות על ספירת העומר ועל ספירת שבועי העומר. ואין הדברים כן אלא המצוה היא ספירת העומר יומי ושבעי כמו שתקנו. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה. (אמור אל הכהנים, מנידין ומוספין פ"א):

מצוה קסב היא שצונו לשבות ממלאכה ביום עצרת. *מצוה ז': *מצוה ק"מ: והוא

מצוה קנד היא שצונו ששבות בשבת והוא אמרו יתברך וביום השביעי תשבות. והנה נכפל צווי מצוה זו פעמים ובאר לנו שהשבות ממלאכה היא חובה עלינו ועל בהמתנו ועבדנו. והנה התבאר משפטי מצוה זו במסכת שבת י"ז ט"ז.

(כי משא, זמניס הלכות שנימת שנת פ"ה):

מצוה קנה היא שצונו לקדש את השבת ולאמר דברים בכניסתו וביציאתו נזכיר בה יציאת מצרים

וקדוש היום ומעלתו והבדלו משאר הימים הקודמים ממנו והבאים אחריו, והוא אמרו יתברך וזכור את יום השבת לקדשו כלומר זכרוה וקדשהו בברכה. וכבאור אמרו (פסחים ק"ו) זכרוה על היין בכניסתו וביציאתו כלומר הבדלה שהיא גם כן חלק מזכירת שבת ומתקנת מצותיה. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בסוף פסחים ובמקומות אחרים. (וישמע יתרו, זמניס הלכות שנימת שנת פרק כ"ט):

מצוה קנו היא שצונו לבער חמץ מביתנו ביום ארבעה עשר מניסן וזו היא מצות השבת שאור.

והוא אמרו יתברך אך ביום הראשון חשבתו שאור מבתיכם. והנה התבאר דני מצוה זו בפרק ראשון מפסחים. (נא אל פרעה, זמניס הלכות חמץ ומלה פ"ג):

מצוה קנז היא שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר מניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון

המספר. וכל מי שיוסף במאמר ויארך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו לנו המצרים מעול וחמם

ויאך לקח השם נקמתנו מהם ולהודות לו יתעלה על כל טוב שנמלנו יהיה יותר טוב כמו שאמרו וכל המאריך לספר

ביציאת מצרים הרי זה משובה, והכתוב שבא על הצווי הזה הוא אמרו והגדת לבנך ביום ההוא ובא הפירוש והגדת

לבנך יכול מראש חדש תלמוד לומר ביום ההוא אי ביום ההוא יכול מבעוד יום תלמוד לומר בעבור זה לא אמרתי

אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך כלומר מתחלת הלילה אתה מספר. ולשון מכילתא מכלל שנאמר כי ישאלך

בנך יכול אם ישאלך בנך אתה מגיד לו כי תלמוד לומר והגדת לבנך אע"פ שאינו שואלך, אין לי אלא בומן שיש לו

בן בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין תלמוד לומר ויאמר משה אל העם וזכור את היום הזה, רוצה לומר שהוא צוה

לוכרו כמו שאמר וזכור את יום השבת. וכבר ידעת לשון אמרו ואפילו כלנו חכמים כלנו נבונים כלנו יודעים את

התורה כלה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בסוף פסחים. (נא אל פרעה, זמניס הלכות חמץ ומלה פ"א):

מצוה קנח היא שצונו לאכול מצה בליל חמשה עשר מניסן, יהיה שם כבש הפסח או לא יהיה.

והוא אמרו יתברך בערב תאכלו מצוה. וכבר התבאר

לב שמה

למנואר מחוק מה שמהל בגמי של דנו ד"ג וכו' ע"ל. וזה אינו ביאר כלל דעשה לדיני נפשות דוקא ועליוס בלבו הוא שאמרו שלל דנו ודלרבה מחוק שהוא עלמו וזכר שעד אזי ורבה היו סומכין על הראיה היה לו לזון שהיה נוהג דין ב"ד הגדול ודין סנהדרין כל אותו זמן אף שהיה לאחר מיתן כי אין הראיה ועיני השנים חלויים בנקדש אלא בסנהדרין וכו' כלל נלמוד ולא נחמטעו מן המקום אשר יבחר ה' אלה ד"ג בלבו וכמ"ס רש"י ע"ס נע"ו המקום גורס לחייב הגדול ואם אינם ע"ס לא ידעו והאי קרא בדין קאי כי יפלא מחך דבר נפרשם שופטים בוקן מנחה ואף לשאר ד"ג הוקעה להם להט" וכו' וא"ת מנ"ל קפידה במקום שאר חייבי מיתות שלל סקן ממרה ו"ל דלרשעין כל זמן שסנהדרין גדולה בנקומה בדין אלא מנח או שופטים ושופרים מתן לך בכל שערך לשפטו ד"ג נסמלנו ע"ס בטלו כל ד"ג עכ"ל. וזה שכתב הרמב"ם כאן בזה המאמר מזהו זו לא יעשה אותה לעולם אלא בדין וכו' וכו'. גם בחבורו פ"ה מהל' קדוש הודש כתב כל שאמרנו מקביעות ר"ח ור"ה ע"פ הראיה ועבור שנה וכו' אין עושין אותו אלא סנהדרין עכ"ל או ב"ד הסמוכין שנחט להם הסנהדרין רשות וכו' ע"כ. הרי שלל המנה אלא על סנהדרין עכ"ל בלבו ולא על זמן בהמ"ק או על שיהיו במקום זה ודאי נמנת מה שכתבתי שאין מן הכתוב מובן לקביעות מקום הסנהדרין אלא לד"ג בלבד והם גלמדין מדין הוקן מנחה דקרא דמי יפלא ביה כתיב: מעין עוד הכמ"ץ ו"ל לפי דבריו שאפילו קביעות החשון לרץ שהיה ע"ס בלבו ב"ד או בחו"ל ב"ד שנסמך בלבו בטלו הבעדות היום מכהה שנים שאין בלבו ב"ד נסמך ולא בח"ל עכ"ל. והמדקדק ע"ס נלשון הרמב"ם יראה שכמה דע שסמכנו זה שסמכנו אותו היום ודע בו רש"י מהש"ס

כח

חידושי הרמב"ן מסכת קידושין דף לג עמוד ב

ה"ג במסכת נגעים פי"ג הטמא עומד תחת האילן והטהור עובר טמא הטהור עומד תחת האילן והטמא עובר טהור וכן באבן המנוגעת ואם הניחה הרי זה טמא, ובתורת כהנים מוחלפת השיטה וה"ג התם טמא יושב תחת האילן וכו', ומשמע דלישנא דמתניתין דוקא, דעומד כיושב וטמא, ואע"ג דכתיב מחוץ למחנה מושבו אין מושב אלא לשון עכבה כדכתיב ותשבו בקדש ימים רבים כימים אשר ישבתם, ובפ' מי שמתו (כ"ה א') נמי הכי משמע דגמרינן מינה התם צואה עוברת מותר לקרות קריאת שמע כנגדה, ואי יושב דוקא אפי' עומדת נמי.

ורבותינו הצרפתים ז"ל מפרשים דלא אמרו עמידה וישיבה אלא באילן שאין בו ביאה ועל זה כתיב מחוץ למחנה מושבו, אבל נכנס לבית משכנס שם טמא שבביאתו הוא מטמא, וכן הוא עיקר דתנן במסכת נגעים טהור שהכניס ראשו ורובו לבית טמא נטמא, וטמא שהכניס ראשו ורובו לבית טהור טימאהו, משמע לאלתר משעה שהכניס.

איזו היא מצות עשה שהזמן גרמא וכו' וציצית, איכא נוסחי דלא כתיב בהו ציצית משום דרבנן סברי מצות עשה שלא הזמן גרמא הוא דלילה זמן ציצית הוא כדאיתא במסכת מנחות (מ"ג א') ובתוספתא נמי הכי תני לה דתניא איזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא אבידה ושלוח הקן מעקה וציצית רבי שמעון פוטר את הנשים מציצית מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, ונוסחי דכתיב בהו מצות עשה שהזמן גרמא ציצית משום דקיי"ל כרבי שמעון, ואיכא דקשיא ליה נשים אמאי פטורות מן הציצית והא איתקש לכלאים דכתיב לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך ונימא כל שישנו בלא תלבש שעטנז ישנו בקום לבוש ציצית כדאמרינן במצה וחמץ, וניחא ליה כיון דתרי קראי נינהו לא אמרינן כל שישנו בזה ישנו בזה, וליתא, אלא עיקר טעמא משום דגבי מצה וחמץ לא איצטריך היקישא אלא להכי, אבל גבי כלאים וציצית איצטריך להתיר כלאים בציצית, ואין אומרים בכיוצא בזה הואיל ואיתקוש איתקוש שאין היקש למחצה, שכך הדין נותן זו שהיא מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות בה וזו מצות לא תעשה ונשים חייבות בהן בכל מקום, וה"נ אמרינן לקמן (ל"ה ב') בכה"ג ואי משום ג"ש להכי הוא דאתא, ואמרינן נמי (ל"ו א') תפילין גופייהו מהכא גמיר להו.

והוי יודע דהאי תנא הכי תני איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא כגון סוכה ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא כגון מזוזה, ותנא ושייר, במצות עשה שהזמן גרמא שייר תפילין דכתיב בהדיא דפטורות וא"נ סבר אין הזמן גרמא שייר ראה, ובמצות עשה שאין הזמן גרמא שייר טובא מורא וכבוד בכורים וחלה כסוי הדם ראשית הגז מתנות ספירת העומר פריקה טעינה פדיון פטר חמור ורוב המצוות כן, אלא לא בא לפרש ולמנות את כולם שאלו בא לפרטן בפרט הוה ליה למיתני אלו הן מצות עשה וכו', מדקתני איזוהי ש"מ כגון קתני, וכן בירושלמי ברישא וסיפא, ויש מי שטעה בזה, ולכן כתבתי.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרויקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

ענין סיוע - נא לשמור על קדושת הגליון ?
 כי כתיב ושמרתם את מצותי ושמרתם את מצותי, ושמרתם את מצותי, ושמרתם את מצותי.
 ושמרתם את מצותי - ושמרתם את מצותי.
 ושמרתם את מצותי - ושמרתם את מצותי.
 ושמרתם את מצותי - ושמרתם את מצותי.

עבודה. הלכות תמידין ומוספין פ"ח

והוא הפסק דמי לא הקריה לה... וכו' ר' יהודה דלא הוי קריה אלא נקולר לבהמה אכל לא נקולר לאדם כדאמרו...

וכו'. פלוגתא דתנאי... וכו' ר' יהודה דלא הוי קריה אלא נקולר לבהמה אכל לא נקולר לאדם כדאמרו...

לפנות מקום לבית האבל או לבית המדרש. שנאמר קצירכם ולא קציר מצוה: מן ואע"פ שמוחר לקצור לא יעשה אותן כריכות כדרך הקוצרין...

יח וכל המקריב מנחה פן החרש החלה בפרק ילד מברכין (דף ל"ו ע"ב) היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר כרוך שהחיינו ודלא כפירש"י והמוקפות: יח תבואה שרעיה אחר שקרב העומר וכו'...

וכן תבואה שהיתה בקרקע וחנפו עליה וכו'. גס זה עס נעויל דלא איפשיטא: כא והקוצר קודם קצירת העומר אינו לוקח והקציר כשר: כב מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות וכו' עד מליל ט"ו בניסן. כמנחות פרק רבי שמעון (דף ק"א): שכח ולא מנה בלילה מונה ביום. כן נהגו כ"ה:

כג ואין מונין אלא מעומר וכו'. כמנ הר"י כן גילה שה קבלה מפי רבותינו ואסקמנה אקרא דנקמה קרי ביה נקומה. וכוהר פירש מהו כמ טור הדבר למה לריך למנות מעומד: כד מצוה זו על כל איש מישראל. בפרק לכה שהיא ספירה לכל אחד ואחד. ומ"ש בכל מקום מן המורה ובפרק ר' שמעון (דף ק"א). למימי שבעי רבנן דמי רב אשי מני יומי ומני שבעי אמיר מני יומי ולא מני שבעי אמר וכו' למקדש [הוא]. ופירש"י ולא מני שבעי אמר האי מנייה דהשאה לאו טובה הוא דהא ליכא עומר אלא זכר למקדש צלמא הוא הילכך כיומי קני עכ"ל. ומשמע דאבי ורב אשי נמי סברי דזכר למקדש צלמא הוא ואפ"ה מזה למימי שבעי. ומדברי רבינו נראה שהוא מפרש דמי היה קריב לזה זכר למקדש צלמא הוא לא הו מלכדי למימי שבעי ומשום דקריב ליה דגם צומן הוא מזה מן המורה מלכדי למימי שבעי ופסק כוותיה וכו' הר"ן לדעת רבינו. ומ"ש וגשים פטורין ממנה. משום דמלות עשה שהומן גרמא הוא:

פ"ח ב שתי הלחם אינן באים וכו'. לא מלא חדש יבואו מן העליה.

כה וצריך לברך בכל לילה וכו'. פשוט הוא שמברכין על כל המלות. ומ"ש מנה ולא כריך יא וכו'. פשוט הוא דנכרות אינן מעכבות:

פ"ח א ביום חמישים מספירת העומר. הוא חג השבועות. והוא עצרת. וכוים הוה מקריבין מוסף כמו מוסף ראש חדש שני פרים ואיל ושבעה כבשים כולם עולות ושעיר חטאת. ואלו הן הקרבנות האמורות בחומש הפקודים והם מוסף היום. ועוד מביאין יתר על המוסף ביום הזה מנחה חדשה שתי הלחם ומקריבין עם הלחם פר ושני אילים ושבעה כבשים. הכל עולות. ושעיר חטאת. ושני כבשים ובה שלמים. ואלו הן הקרבנות האמורות בחומש ויקרא. נמצא הקרב ביום זה יתר על שני החמורין שלשה פרים ושלשה אילים וארבעה עשר כבשים. הכל עשרים בהמה עולות. ושני שעירי חטאות נאכלים. ושני כבשים שלמים נאכלים: ב שתי הלחם אינן באין אלא מן הארץ ומן החדש שנאמר ממושבותיכם תביאו לחם תנופה וגו'.

כה וצריך לברך בכל לילה וכו'. פשוט הוא שמברכין על כל המלות. ומ"ש מנה ולא כריך יא וכו'. פשוט הוא דנכרות אינן מעכבות: פ"ח א ביום חמישים מספירת העומר וכו'. בפרשת אמור נחוב והקריבם על הלחם שבעה כבשים ופר כן נקב אחד ואילים שנים יהיו עולה ושעיר חטאת ושי כבשים שלמים ובפרשה פתח כחוב והקריבם עולה פרים שנים איל אחד שבעה כבשים שעיר עוים אחד מלכוד עלום החמור. ובפרק החלכת (דף מ"ה ע"ב) איפילו חנאי ודעת ר"ע שאין [כבשים] של ח"כ הן האמורים בחומש הפקודים ומצד שם שאומם שפרשם אמור ביום בגלל הלחם אכל שפרשה פתח בגלל עומם הם באים כי הם מוספי היום ואע"כ דרבי טרפון פליג עליה פסק רבינו כ"ע:

ב שתי הלחם אינן באים אלא מן החדש ובן הארץ וכו'. כמנחות (דף פ"ג): ר"פ כל קרבנות הצבור והיחד באים מהארץ הלחם שנים באים אלא מן החדש ומן הארץ ובגמ' מהני דלא כי האי מהל דמניע עומר הנא כשירות אלא שחייב מזה עומר דכתיב הקריב אח

ב שתי הלחם אינן באים אלא מן החדש ומן הארץ וכו'. כמנחות (דף פ"ג): ר"פ כל קרבנות הצבור והיחד באים מהארץ הלחם שנים באים אלא מן החדש ומן הארץ ובגמ' מהני דלא כי האי מהל דמניע עומר הנא כשירות אלא שחייב מזה עומר דכתיב הקריב אח

משנה למלך

יח וכל המקריב מנחה כו'. עין מוסף מנחות (דף ע"ה): ד"ה היה:

Handwritten signature and text in Hebrew script.

רָשַׁע מָה הוּא אוֹמֵר. מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם. לָכֶם
 וְלֹא לֹ. וְלִפִּי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכֶּלֶל
 כְּפָר בְּעֶקֶר. וְאִךְ אִתָּה הִקְהָה אֶת שְׁנָיו וְאָמַר לוֹ
 בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם. לִי וְלֹא לֹ
 אֵלֹו הָיָה שֵׁם לֹא הָיָה נִגְאָל:

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר. מָה זֹאת. וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחוּזֶק
 יָד הוֹצִיאָנוּ יְיָ מִמִּצְרָיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

וְשֵׁאִינוּ יוֹדְעֵי לְשֵׁאוֹל אֶת פֶּתַח לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר וְהִגַּדְתָּ
 לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יְיָ
 לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:

וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ. יְכוֹל מֵרֵאשִׁי חֲרָשׁ תִּלְמוּד לוֹמַר בַּיּוֹם
 הַהוּא. אִי בַיּוֹם הַהוּא יְכוֹל מְבַעֵר יוֹם.

תִּלְמוּד לוֹמַר בְּעִבּוֹר זֶה. בְּעִבּוֹר זֶה לֹא אָמַרְתִּי
 אֶלָּא בְּשָׁעָה שְׁיֵשׁ מִצָּה וּמְרוֹר מְנַחִים לְפָנֶיךָ:

מנחת חן

במצות אכילת פסח ומצה שהיא עיקר מצות זכירת יצי"מ, — וא"כ א"ש מה
 דהשמיענו הבעל הגדה, דאם שואל הבן בעניני הלכות פסח, התשובה בזה
 היא ג"כ בכלל המצוה, ומקיים בזה והגדת לבנך, ועי' בס', "מקראי קודש"
 (סי' מ"ב).

יכול מבעוד יום: הגאון רבי ארי' פומרנצ'יק זצ"ל בספר, "עמק ברכה" (עמוד
 ס"ו) עלה ונסתפק לענין תוספת שבת ויו"ט, דהוי דאורייתא לרוב הפוסקים,
 אם קביל עלי' שביתה רק ממקצת מלאכות ידועות, אם חל עליו תוס' שבת
 ויו"ט בקבלה זו, וכתב, דלפי המבואר בתוס' ריש פ' ערבי פסחים, דאי לאו
 דגלי קרא בפסח מצה ומרור דבעינן לילה הי' שפיר אפשר לקיים אותם מבעוד
 יום משום דין תוס' יו"ט, וכ"כ הרא"ש והמרדכי שם, הרי דעיקר דין תוס'

א"ש מה
 דהשמיענו
 הבעל הגדה
 דאם שואל
 הבן בעניני
 הלכות פסח,
 התשובה
 בזה היא
 ג"כ בכלל
 המצוה,
 ומקיים
 בזה והגדת
 לבנך, ועי'
 בס', "מקראי
 קודש"

א"ש מה
 דהשמיענו
 הבעל הגדה
 דאם שואל
 הבן בעניני
 הלכות פסח,
 התשובה
 בזה היא
 ג"כ בכלל
 המצוה,
 ומקיים
 בזה והגדת
 לבנך, ועי'
 בס', "מקראי
 קודש"

הלכות פסח סימן תעג

ש טור
ת הרא"ש
והרמב"ם
בכמה דוכן
הנשואים
ב משנה
קט"ז ג טור
עני כו קט"ז ד
ק"א ה טור
אשכנז ושאר פוסקים

לשמרה (ט) לאפיקומן, ונותנין אותה (נט) תחת המפה, וחציה השני ישים בין שתי השלימות. (ס) ויגביה (כ) הקערה תשיש בה המצות ויאמר (כא) 'הא לחמא עניא' עד 'מה נשתנה'. הגה (סב) ויאמר (סג) בלשון שמבינים הנשים והקטנים או יפרש להם הענין, וכן עשה ר"י מלונדר"י כל ההגדה בלשון לע"ז (סד) כדי שיבינו הנשים והקטנים (כלכו ומהרי"ל). 'ואז יצוה (כז) להסירם מעל השולחן (סה) ולהניחם בסוף השולחן כאלו כבר אכלו, כדי שיראו התינוקות (נג) וישאלו: ז' במוזגין לו (סו) מיד (סח) כוס שני, (סט) כדי שישאלו התינוקות למה שותים כוס שני קודם סעודה. ואם אין חכמה בכך, אביו מלמדו. אם אין לו בן, אשתו שואלתו. ואם לאו, הוא שואל את עצמו. ואפילו תלמידי חכמים שואלים זה לזה (נד) 'מה נשתנה' וכו'. (ע) וכשהבן או האשה שואלת אין צריך לומר 'מה נשתנה' אלא מתחיל 'עבדים' (מהרי"ל). יוכשמתחיל 'עבדים היינו לפרעה', מחזיר הקערה שבה המצות לפניו (עא) וקורא כל ההגדה. יוכשיגיע ל'מצה זו' צריך להגביה להראותה למסובין, שתתבכ המצוה עליהם (ויש להגביה מצה הפרוסה שהיא כלחם עוני) (מהרי"ו). (עב) וכן כשיגיע (כס) ל'מרור זה'. (עג) יוכשיגיע ל'לפיכך', מגביה כל אחד כוסו בידו עד שחותם 'גאל ישראל': הגה ונוהגין לזרוק מעט מן הכוס

באר היטב

בזה, דידועים שאלו הרברים לא ניתנו על השולחן לצורך האכילה, מ"א: (כג) וישאלו. ויאמרו להם שאין רשאי לאכול עד שיספרו ביציאת מצרים, ולכן אין ליתן שום מצה על השולחן עד אחר הסדר, מהרי"ל: (כד) מה נשתנה. לא יאמר אנו חייבים לטכול וכו' אלא אנו מטבילין, דאינו חייב אלא משום הכירא, טור. כשיאמר והיא שעמדה לאבותינו וכו' עד הקב"ה מצילנו מידים יאחזו הכוס בידו ואז יהיה הפת מכוסה כשאוהו הכוס בידו. וכשיאמר ונאמר לפנינו שירה חדשה צ"ל ונאמר בניקוד סגול, 'ונאמר', שהוא לשון עבר, דקאי על גאולת מצרים שעברה, כ"ח, רש"ל, של"ה: (כס) למרור. אבל כשיגיע לפסח שהיו

ולכן אם אירע שאכל כזית לא יברך ברכה אחרונה, ט"ז ומ"א, ח"י: (יט) לאפיקומן. וחלק הגדול יטמין, גם ראוי לכורכה במטפתח ולהניח בין הכר והכסת וכשרוצה לאכול יוציאה כמו שהיא בתוך המפה וישלשל לאחוריו וילך כמו ד' אמות ויאמר כך היו אבותינו הולכים משארותם צרורות בשמלותם, רש"ל. ועז"י סימן תעב ס"ק ב טעם למנהג שהתינוקות לוקחים האפיקומן: (כ) הקערה. עם כל מה שעליה, וא"צ להסיר התבשילין, טור: (כא) הא לחמא. וי"א הא כלחמא, עמ"א. וכתב מהרש"ל סימן פח לאמרו בקול רם: (כב) להסירם. ועכשיו לא נהגו להסירם משום שאין היכר לתינוקות

משנה ברורה

שאותו חלק יהיה יותר גדול [אחרונים]: (נט) תחת המפה. זכר למה (עד) שאומר "משארותם צרורות בשמלותם". ויש שנותנין אותה על כתפיהם, זכר ליציאת מצרים. והיו נוהגין שיכרוך האפיקומן במפה שלא כיבסו בקראכמע"ל¹, כי הכרים מסתמא מכובסין בקראכמע"ל [ח"א]: (ס) ויגביה הקערה. עם כל מה שעליה, (עה) ואין צריך להסיר התבשילין: (סא) 'הא לחמא'. ויש אומרים (עו) 'כהא לחמא'. וצריך (עז) לאמרו בקול רם: (סב) ויאמר בלשון וכו'. רוצה לומר, מ'הא לחמא' ואילך, דהוא התחלת הגדה: (סג) בלשון שמבינים וכו'. ויקיים בזה מה שאמר הכתוב "זהגדת לבנך וגו'": (סד) כדי שיבינו הנשים. שהרי גם נשים חייבות במצוות הלילה ובאמירת הגדה, וכנ"ל בסימן תעב סעיף יד. ולכן החיוב גם על המשרתת שתשב אצל השולחן ותשמע כל ההגדה, ואם צריכות לצאת לחוץ לבשל, על-כ"ל-פנים מחוייבת לשמוע הקידוש, וכשיגיע ל"רכך גמליאל אומר כל שלא אמר וכו'" תכנוס ותשמע, עד לאחר שתיית כוס שני, שהרי מי שלא אמר שלשה דברים הללו לא יצא. ונוהגין שגם קוראין אותן שתשמע סדר עשרה מכות שהביא הקדוש-ברוך-הוא על מצרים, כדי להגיד להם כמה נסים עשה הקדוש-ברוך-הוא בשביל ישראל [ח"א]: (סה) ולהניחם בסוף השולחן. ואם השולחן קטן, יסירם לגמרי מעל השולחן, כי בלאו הכי ליכא שיעור לחינוך [עו"ש]: (סו) וישאלו. המצות (עח) המוכנות לאכילה למה מסלקין אותם, ויאמר להם שאין רשאי לאכול עד שיספר ביציאת מצרים. כתב מהרי"ל, דאין ליתן שום מצה על השולחן עד זמן הסעודה: ז' (סז) מיד. רוצה לומר, שלא ימתין במוזגת הכוס עד שיגיע ל'לפיכך' שאז צריך לאחוז הכוס בידו, אלא מיד שמסיר הקערה מעל השולחן מוזג: (סח) כוס שני. ואינו צריך (עט) שטיפה והדחה, שכבר שטפו לקידוש: (סט) כדי שישאלו וכו'. רוצה לומר, ועל-ידי-זה יתעורר לשאול יתר השאלות ותמיהות שרואה בלילה ההוא: (ע) וכשהבן או האשה שואלת. והוא הדין אם תלמיד-חכם אחד שואל לחבירו, הנשאל אינו צריך לומר 'מה נשתנה': (עא) וקורא כל ההגדה. ואין לומר בהסיבה רק באימה ויראה [של"ה]. כשיאמר 'ונאמר לפנינו שירה' צריך לומר ונאמר בניקוד סגול, 'ונאמר', שהוא לשון עבר, דקאי על גאולת מצרים [אחרונים]: (עב) וכן כשיגיע ל'מרור זה'. אבל כשיגיע ל'פסח שהיו אבותינו וכו'" לא יאחזו בידו הכשר שהוא זכר לפסח, דהוי כמגביה קרשים בחרץ, דנראה מזה שהקדישו לפסח. כתב המרדכי דצריך לומר "ונאכל שם (פ) מן הזבחים ומן הפסחים", דהא אוכלין תחלה מן החגיגה דהיינו הזבת, אבל הפסח נאכל על השוכע: (עג) וכשיגיע ל'לפיכך' מגביה וכו'. ובשל"ה כתב, דגם כשיאמר הפייסקא "והיא שעמדה לאבותינו ולנו" עד "הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם" יאחזו הכוס בידו, ואז יהיה הפת מכוסה כשאוהו

וכמגן-אברהם כתבו הרבה אחרונים למעלה בסימן קצח סעיף ו, וז"ל הט"ז, עיין שם, וצריך לומר דגם כאן יש לומר סברא זו, דכרפט ומורו ב' מצוות גינהו ולהכי אין אחת פוטרת את חברתה, וצריך עיין:

ביאור הלכה

שיכרוך האפיקומן במפה שלא כיבסו בקראכמע"ל¹, כי הכרים מסתמא מכובסין בקראכמע"ל [ח"א]: (ס) ויגביה הקערה. עם כל מה שעליה, (עה) ואין צריך להסיר התבשילין: (סא) 'הא לחמא'. ויש אומרים (עו) 'כהא לחמא'. וצריך (עז) לאמרו בקול רם: (סב) ויאמר בלשון וכו'. רוצה לומר, מ'הא לחמא' ואילך, דהוא התחלת הגדה: (סג) בלשון שמבינים וכו'. ויקיים בזה מה שאמר הכתוב "זהגדת לבנך וגו'": (סד) כדי שיבינו הנשים. שהרי גם נשים חייבות במצוות הלילה ובאמירת הגדה, וכנ"ל בסימן תעב סעיף יד. ולכן החיוב גם על המשרתת שתשב אצל השולחן ותשמע כל ההגדה, ואם צריכות לצאת לחוץ לבשל, על-כ"ל-פנים מחוייבת לשמוע הקידוש, וכשיגיע ל"רכך גמליאל אומר כל שלא אמר וכו'" תכנוס ותשמע, עד לאחר שתיית כוס שני, שהרי מי שלא אמר שלשה דברים הללו לא יצא. ונוהגין שגם קוראין אותן שתשמע סדר עשרה מכות שהביא הקדוש-ברוך-הוא על מצרים, כדי להגיד להם כמה נסים עשה הקדוש-ברוך-הוא בשביל ישראל [ח"א]: (סה) ולהניחם בסוף השולחן. ואם השולחן קטן, יסירם לגמרי מעל השולחן, כי בלאו הכי ליכא שיעור לחינוך [עו"ש]: (סו) וישאלו. המצות (עח) המוכנות לאכילה למה מסלקין אותם, ויאמר להם שאין רשאי לאכול עד שיספר ביציאת מצרים. כתב מהרי"ל, דאין ליתן שום מצה על השולחן עד זמן הסעודה: ז' (סז) מיד. רוצה לומר, שלא ימתין במוזגת הכוס עד שיגיע ל'לפיכך' שאז צריך לאחוז הכוס בידו, אלא מיד שמסיר הקערה מעל השולחן מוזג: (סח) כוס שני. ואינו צריך (עט) שטיפה והדחה, שכבר שטפו לקידוש: (סט) כדי שישאלו וכו'. רוצה לומר, ועל-ידי-זה יתעורר לשאול יתר השאלות ותמיהות שרואה בלילה ההוא: (ע) וכשהבן או האשה שואלת. והוא הדין אם תלמיד-חכם אחד שואל לחבירו, הנשאל אינו צריך לומר 'מה נשתנה': (עא) וקורא כל ההגדה. ואין לומר בהסיבה רק באימה ויראה [של"ה]. כשיאמר 'ונאמר לפנינו שירה' צריך לומר ונאמר בניקוד סגול, 'ונאמר', שהוא לשון עבר, דקאי על גאולת מצרים [אחרונים]: (עב) וכן כשיגיע ל'מרור זה'. אבל כשיגיע ל'פסח שהיו אבותינו וכו'" לא יאחזו בידו הכשר שהוא זכר לפסח, דהוי כמגביה קרשים בחרץ, דנראה מזה שהקדישו לפסח. כתב המרדכי דצריך לומר "ונאכל שם (פ) מן הזבחים ומן הפסחים", דהא אוכלין תחלה מן החגיגה דהיינו הזבת, אבל הפסח נאכל על השוכע: (עג) וכשיגיע ל'לפיכך' מגביה וכו'. ובשל"ה כתב, דגם כשיאמר הפייסקא "והיא שעמדה לאבותינו ולנו" עד "הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם" יאחזו הכוס בידו, ואז יהיה הפת מכוסה כשאוהו

שער הציון

(עד) אחרונים: (עה) מגן-אברהם ושל"א: (עו) מגן-אברהם: (עז) רש"ל בתשובה: (עח) עיין באליה רבה שהשיג על המגן-אברהם סעיף-קטן כה, והעתיקו הפרי-מגדים, ולכן לא העתקתי דבריו: (עט) אחרונים: (פ) עיין בט"ז מה שהביא עוד בשם מהרי"ו, וכשחל פסח במוצאי-שבת צריך לומר באותה לילה "מן הפסחים ומן הזבחים", שהרי אין חגיגה נאכלת בלילה זה דאין חגיגה קריכה בשבת, והזבחים הם חגיגה ושלמי-שמתה שמקריבין למחר ביום זה. ועיין תשובת נסנת-יחזקאל סוף חלק אורח-חיים מה שפירש שם שאין מרקדקין בכך, שהרי אנו מבקשים שיגיענו ה' למועדים הבאים ששים בעבודתו, ושם נאכל לשנה הבאה, כשלא יהיה פסח במוצאי-שבת. מן הזבחים דהיינו חגיגה ואחר-כך מן הפסחים:

תרגום: 1 עמילו חטה.

משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ה כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס 182הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הלכות פסח סימן תעג תעד תעה

קעז באר הגולה

(כו) (עד) באצבעו (ד"ע) כשמגיע ל'דם ואש ותימרות עשן', וכן כשמזכיר המכות דצ"ך עד"ש באח"ב בכלל ובפרט, הכל (עה) ט"ז פעמים (מהרי"ל). (עו) ויהיה הפת מגולה בשעה שאומר ההגדה עד 'לפיכך' (עז) שאוחז הכוס (כו) [זן] בידו, (עה) ואז יכסה הפת (אגור וכו'):

תעד על כוס שני אין מברכין, וכו סעיף אחד:

א שותה כוס שני ואין מברך עליו (א) לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה, שאין מברכין 'בורא פרי הגפן' כי אם על כוס של קידוש (ב) ועל כוס של ברכת המזון. 'ואין מברכין על הגפן' (ג) כי אם אחר כוס רביעי: הגה והמנהג בין האשכנזים לברך ברכה ראשונה (ד) על כל כוס וכוס, (ה) אבל ברכה אחרונה אין מברכין רק אחר האחרון לבד, וכן דעת רוב הגאונים:

א טור בשם אביו הרא"ש שם בפרק ערכי פסחים ורב כהן צדק וכתב הרא"ש שם שכן נהגו ב שם בשם רב שריא ורב האי תוראיש והרי"ו

תעה יתר דיני הסדר, וכו ז' סעיפים:

א (א) *איטול ידיו ויברך על נטילת ידיים. ויקח המצות כסדר שהניחם, הפרוסה בין שתי השלימות, (ב) (ב) 'ויאחזם בידו *ויברך 'המוציא' ועל אכילת מצה', ואחר-כך יבצע באר היטב

א פסחים קט"ז ב ברכות ל"ה

שערי תשובה

על הקריי"ן סכנה ואין בו מצוה, ע"ש: [טז] בידו. וכתב באור-החיים פ' בהעלותך: גר יטול לומר כל סדר ההגדה עבדים היינו כו', והביאו בכרי"י. ומ"ש בנוסח מן הזבחים דבמ"ש י"ל להיפך, עיין בכנ"י ס"ס כ"ג ודבשנת תפז היה פסח במ"ש ודרש בשבת הגדול שלא לשנות הנוסח, שאנו מתפללים שנוכה לאכול דוקא זכר למה שנאמר אצבע אלהים היא, וכן עיקר, ח"י: (כו) בידו. בנוסח הברכה אשר גאלנו כתב מהרי"ו כשחל פסח במ"ש דיש להפך ולומר תחלה מן הפסחים ואח"כ מן הזבחים דאין חגיגה דוחה שבת, ובליל ב' להיפוך, ע"ש. ובפסח-מעובין סימן רסח כתב שיש לומר הכל בנוסח אחד, מן הזבחים ומן הפסחים. והסכמת אחרונים כמהרי"ו, וכ"כ הב"ח. באמירת הלל אין לישב מוטה אלא באימה וביראה, של"ה. כתב לבוש: אין נוהגין לברך על הלל כיון שמחלקין חציו קודם הסעודה וחציו לאחר הסעודה. סומא חייב בקריאת ההגדה, וכשמגיע למצה זו ולמרור זה אין לומר 'זה', אלא אומר מצה שאנו אוכלים וכו', עה"י ס"ק לט:

אבותינו וכו' לא יאחו בידו דהוי כמגביה קרשים בחוץ, אבל מ"מ יסתכל בו, מהרי"ו סימן קצג: (כו) באצבע. כתב בהגהת מנהגים דיש לזרוק בקטנה דהיינו הזרת, והמ"א כתב דיש לזרוק בקמיצה שהוא אצל הקטנה דבקמיצה הכה הקב"ה למצרים, ובר"מ כתב דיש ליקח באצבע דוקא זכר למה שנאמר אצבע אלהים היא, וכן עיקר, ח"י: (כו) בידו. בנוסח הברכה אשר גאלנו כתב מהרי"ו כשחל פסח במ"ש דיש להפך ולומר תחלה מן הפסחים ואח"כ מן הזבחים דאין חגיגה דוחה שבת, ובליל ב' להיפוך, ע"ש. ובפסח-מעובין סימן רסח כתב שיש לומר הכל בנוסח אחד, מן הזבחים ומן הפסחים. והסכמת אחרונים כמהרי"ו, וכ"כ הב"ח. באמירת הלל אין לישב מוטה אלא באימה וביראה, של"ה. כתב לבוש: אין נוהגין לברך על הלל כיון שמחלקין חציו קודם הסעודה וחציו לאחר הסעודה. סומא חייב בקריאת ההגדה, וכשמגיע למצה זו ולמרור זה אין לומר 'זה', אלא אומר מצה שאנו אוכלים וכו', עה"י ס"ק לט:

(ב) ויאחזם. כל שלשתן, העליונה למוציא והשלישית ללחם-משנה והפרוסה על שם לחם עוני, ויברך ברכת המוציא ויניח השלישית להשמט מידו

משנה ברורה

ביאור הלכה

* יטול ידיו. עיין משנה ברורה. וכתבו בשבלי-הלקט: כיון שתלוי הטעם בהסח-הדעת, אם ברור לו ששימר ידיו היטב ולא נגע בכתיב-הקודש או בשאר דברים המטמאין הידים אין צריך לחזור ולטול ידיו שהרי ידיו טהורות מנטילה הראשונה, ואם נטל אין לו לברך שמה יהיה ברכה לבטלה, עד כאן לשונו. וכעין זה כתב המגן-אברהם בשם המרדכי. ואף דלדינא לדידן בוודאי צריך לחזור ולטול ידיו, וכדלעיל בסימן קנת סעיף ז, ובפרט כשלא כיון מתחלה לאכילה, על-כל-פנים אין לו לברך, וכמבואר שם; והנכון שבאופן זה יטמא ידיו קודם הנטילה כדי שיוכל לברך: * ויברך 'המוציא' ועל אכילת מצה' ואחר-כך וכו'. הטעם, משום דאיכא פלוגתא, דאית פוסקים דסוברין שיברך 'המוציא' על השלימה ועל אכילת מצה' על הפרוסה, ואית דסביר להיפך, לכך פסק המחבר שיאחו שתיים בידו [לבד התחתונה

הכוס בידו: (עד) באצבעו. נוהגין (פא) לזרוק באצבע, על שם "אצבע אלהים היא", דלא כמו שכתב בהגהת מנהגים לזרוק בזרת קטן: (עה) ט"ז פעמים. כנגד אותיות י"ו משמו של הקדוש-ברוך-הוא, שהכה את פרעה: (עו) ויהיה הפת מגולה וכו'. דלכן נקרא המצה (פג) 'לחם עוני', שעונין עליו דברים: (עז) שאוחז הכוס בידו. כדי (פג) לומר שירה על הי"ן: (עה) ואז יכסה הפת. שלא יראה (פד) בושתו, כדאיתא סימן רעא סעיף ט:

א (א) לא ברכה ראשונה. ואף-על-גב (ב) דארבעה כוסות שתקנו רבנן (ג) כל אחת מצוה בפני עצמה היא, מכל מקום כיון דליכא היסח-הדעת משתיה, שהרי כשברך

על כוס ראשון היה יודע שישתה עוד כוס, הלכך לא בעי לברוכי על כל כסא וכסא: (ב) ועל כוס של ברכת המזון. והכוס רביעי נפטר בברכה של כוס שלישי: (ג) כי אם אחר כוס רביעי. ואף-על-גב שברכת-המזון הוא גמר וסילוק, וחשיב כהפסק גמור לענין ברכה ראשונה של כוס שלישי, (ג) מכל מקום לענין ברכה אחרונה לא מפסיד מידי, שאין היסח-הדעת מחייב לברך תיכף ברכה אחרונה, ויכול להמתין עד שישתה כל הכוסות ואז יפטור בברכה אחרונה את כל הארבע כוסות ביחד: (ד) על כל כוס. דמשהתחיל בהגדה אסור לשתות, (ד) ולהכי הוי הפסק לאצרוכי ברכה בכוס שני, ואפילו נימא דזה אינו מפסיק לענין ברכה (וכההיא דסימן קעז סעיף ו), מכל מקום כיון דכל חדא וחדא (ה) הוי מצוה בפני עצמה, יש לברך על כל כוס ברכה בפני עצמה: (ה) אבל ברכה אחרונה. דאין היסח-הדעת קובע ברכה לאחרי, וכנ"ל:

א (א) יטול ידיו וכו'. רוצה לומר, אף-על-גב שנטל להירקות, כמו שכתב בסימן תעג סעיף ו, מכל מקום כיון דאמר בינתיים הגדה והלל (ב) חיישינן שמה הסיח דעתו ונגע במקום מטונף, שהידיים עסקניות הן: (ב) ויאחזם בידו. כל (ג) שלשתן: העליונה והתחתונה בשביל לחם-משנה, והפרוסה על שם לחם עוני; ויברך ברכת 'המוציא', ויניח השלישית להשמט מידו, ויברך על הפרוסה עם תפיסת העליונה 'על אכילת מצה', ויברך שתי הברכות טרם ישברם, וכמו שמסיים המחבר

שער הציון

(פא) דרכי-משה, והעתיקו האליה רבה, וכן הסכים בחוק-יעקב. ויש אומרים שזרוק בקמיצה, עיין מגן-אברהם. ופשוט שאם הוא איסטניס ועל-ידי-זה יהיה נמאס בעיניו אחר-כך לשתות הנותר מן הכוס ויבוא לידי הפסד אוכלין, אין כדאי לזרוק ממנו באצבעו אלא על-ידי שפיכה מן הכוס. אחר-כך מצאתי שיש אומרים שלכתחלה נכון לנהוג כן על-ידי שפיכה מן הכוס ולא באצבע, ועל-כן באיסטניס בוודאי יש לנהוג כמו שכתבתי: (פג) גמרא: (פג) מדרש: (פד) מגן-אברהם: (ה) עולת-שבת: (ז) כנגד ד' לשונות של גאולה: (ג) הגרי"א בשם הרמב"ן: (ד) כן הוא דעת הגרי"א, וזהו הטעם שמברכין על כל כוס: (ה) מגן-אברהם. והט"ו כתב טעם על זה, והוא גס-כן כעין זה: (ה) גמרא: (ז) מגן-אברהם וש"א:

מנחת חינוך מצוה כא אות א

והנה להר"מ דפוסק דאכילת מצה כל הלילה ודאי מצוה זו כל הלילה דקרינן בזמן שיש מצה ומרור מונחים היינו בזמן שמצוים על מצה ומרור דז"פ דמצה ומרור אינו מעכב הסיפור ולא מצינו זה דמצוה זו יהי' תלוי במצה ומרור אך דהתורה קבעה זמן ליל ט"ו דמצוים על מצה א"כ כל הליל מחויב במצוה זו אבל לשיטת הפוסקים שפסקו כראב"ע וכרבא דאכל מצה אחר חצות לא י"ח א"כ מצוה (זו) ג"כ עד חצות דהוי בזמן שיש מצה אבל לאחר חצות הוי כמו כל השנה וכל הפסח דאין עליו חיוב מ"ע זו.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

הנה להר"מ דפוסק דאכילת מצה כל הלילה ודאי מצוה זו כל הלילה דקרינן בזמן שיש מצה ומרור מונחים היינו בזמן שמצוים על מצה ומרור דז"פ דמצה ומרור אינו מעכב הסיפור ולא מצינו זה דמצוה זו יהי' תלוי במצה ומרור אך דהתורה קבעה זמן ליל ט"ו דמצוים על מצה א"כ כל הליל מחויב במצוה זו אבל לשיטת הפוסקים שפסקו כראב"ע וכרבא דאכל מצה אחר חצות לא י"ח א"כ מצוה (זו) ג"כ עד חצות דהוי בזמן שיש מצה אבל לאחר חצות הוי כמו כל השנה וכל הפסח דאין עליו חיוב מ"ע זו.